

Irakurketa dela eta

FITO RODRIGUEZ

Aspaldidanik kitatu beharreko zorra daukat euskal letrekiko balna, ene ustetan behintzat, lerro hauen bidez artoa opilarekin ordaintzeko asmorik ez badut ere, ene gogoetan irakurzaletasunari buruz metatzen joan zaidan zama hura interesatuekin partekatzerakoak zertxobait arinduko didalakoan, zurengana doa idazki hauxe, balizko irakurle hori.

"Artoa opilarekin pagatu" erabili dudalarik, esamolde ahokaria, edota lokuzioa, ari naiz idazten euskal irakurleak ohiko aditu bide duena hitz idatziaren bidez uler dezan. Kontra-esan honetan, inoiz ez hobeto adierazia, biltzen baita gure kultur egoera, hau da, ahozkotik idazkira nahiz euskararen herritik mundura joan badoan sorkuntzaren egongune diglosiko argitzailea. Horra, beraz, gure literaturaren ardatza eta, bide batez, euskal sorkuntzaren akuillua dena, euskarazko irakurzaletasuna ulertarazteko abiapuntua, bada.

Hona hemen absurdoaren bidezko froga: Euskal Herriko Unibertsitateko bi errektorek (aurretik biak euskararen errektore-orde izanik...) Euskal Unibertsitateak behar duen unibertsitate ereduaz argitaratutako proposamen hausnartuan, 238 orriko liburuaren kopurutik, euskarari buruz aritzeko hamabi orri soilik eman dizkiote¹ eta gainera, garrantzitsuagoa dena, bertan eskainitako erreferentziarako unibertsitate ereduak, AEB, Britainia Handia, Australia, Frantzia, Italia, Norvegia eta abar luzean, ez bide dira inoiz aintzakotzat hartu hizkuntza ukipen egoera diharduten unibertsitateak, Suitza edo Belgika, esaterako.

(1) Perez, J.I./Salaburu, P. (2003) *Unibertsitatea eta euskal gizartea, gaur*. Pamplona: Iruña.

Gurean, beraz, goi mailako euskal kultur erakundeaz aritzera-koan, hizkuntza ukipen egoerari erreparatuko dion kasuren azalpe-nari ez diote garrantzirik ematen ez eta horretaz arduradun nagusiak izandakoek ere.

Zoritxarrez gauza bera alpa genezake edozein kultur arloren jardunaz aritzerakoan, berdin zinemaz, hezkuntzaz, literaturaz, antzerkiaz edo irakurketaz ari garela goian adierazi hizkuntza ukipen egoera eta, horrekin batera, gure hizkuntza literarioak denbora labur-rean ahozkotik idazkira nahiz euskararen herritik mundura emaniko jautzia ez ohi da aintzat hartua nahiz eta, ezinbestean, baldintzagarria izan oso. Hizkuntzazko adituen artean joera hau aski zabaldua bada ere¹, kultur ohituraz ari garenean, euskararen egoera soziolinguisti-koak edozein hizkuntza eremuren ekoizpena baldintzatzen duela ezin da alboratu eta, nik behintzat, ez dut irakurzaletasunaz aritzera-koan hori egingo. Eusko Jaurilaritzaren Kultura Planak, Etxepare Insti-tutuak edo kultur ohiturez egin ohi diren inkestek ez dute egoera euskarazko ekoizpenetatik aztertu, eta are gutxiago proposamenik egin, indarrean dagoen elebitasun diglosikoan oinarritu izan ohi dire-la baizik².

(Bestalde, irakurketa usadioak ikertzerakoan, John Ruskinen eta Marcel Prousten artean izandako polemika zahar berritua hartu nahi dut hemen erreferentziatzat horretarako, Prousten "Sur la lec-ture" testuaren ene euskal bertsio kritikoa eskainiz³).

Honek guztiak helburu jakin bat badu, hauxe: hala euskal kultur erakundeen praktiken kritikatik nola irakurketaren teoria kritikotik ere, euskal letretan egun beharrezkoa den "irakurketa plana"ren aldarrikapena behar bezala gizarteratzen hastea.

Horretarako, jakina, ikuspegi antropologikoa, soziolinguistikoa eta psikolinguistikoa, pedagogikoa eta literarioa jorratu behar izango dugu.

-
- (1) Bernardez, E. (2008) *El lenguaje como cultura*. Alianza. Madrid.
  - (2) Rodriguez, F. (2011) "Euskal Literaturaren sustapenerako proposamenak, in Euskal Herriaren Adiskideen Elkarte/Koldo Mitxelena hitzaldiak (Maiatzak 19). Hitzaldia KMK jasoa du.
  - (3) Testu hauxe "Mercure" argialetxeak 1906an kaleratu zuen Parisen Proustek berak Ruskinen "Sésame et lys" izeneko itzulpenaren hitzaurre gisa eta nik, "La Bibliothèque électronique du Québec" en bidez eskuratu dut.

Goazen, bada, honetaz guztiaz gure proposamenak zehazki azaltzen joatera...

1.- Euskal irakurketa, euskararen herritik mundura eta ahozkotik idazkira

Gure kulturaren egoera agertarazteko 2005ean Girona antolatutako XXII. Galeuscan erabili nuen adibidea hartuko dut abiapuntu-zat¹.

"Hitzetik hortzera" ETBko bertsoaritzari buruzko programan 1994an Bernardo Atxagari eginiko elkarrizketa hizpide hartu nuen literaturaren eta ahozko inprobisazioaren dagoen etenaz jarduteko². Atxagaren ustez, ahozkoari komunikazioaren premia dagokion bitartean idazkiak (eta irakurketak...) ez omen du, berez, komunikazioa bilatzen norberak bere buruarekiko ez bada ere³.

Hau da, nolabait, Sarrionaindiaren hitzetan " idazlea zeu zara, irakurtzen duzulako"⁴ izenburuarena. Idazketak irakurketa propioa baitu oinarritzat eta literatura, ondorioz, monologoa dugu, nonbait, dialogoa baino gehiago. Izan ere, ahozkoaren esanahi partekatua, testuinguru jakin baten arabera aldatuz doan heinean, izkiriaturakoa gehiago izaten da ekintza kognitibo bakartia gizarte ekitaldi komunikatiboagoa baino⁵.

Ez dugu, beraz, ez idazketarako ez eta irakurketarako ere, tes-tuen argitasun komunikatiboa lantzen, ezta ulermena ere, ikuspegi interpretatiboa eta sortzailea baizik⁶, baina horretaz aritzeko, aurre-

- (1) Rodriguez, F (2005) "Asteasuko Irazuren berbak eta izkribuak" in *Tradizio eta isidentzia*. Associació D'Escriptors en LLengua Catalana. Bartzelona. 139/144 orr.
- (2) Aipatu grabazioa Villabonako "Mintzolan" ahozko lantegian dago kontsultagal.
- (3) Nik ikuspegi horrekin bat egiten dut. Ikus Rodriguez, F (1998) "Ahozkaritza zein ahoskaritzaren inguruan zenbait zehazkizun" in *Euskara mintzatuaren erronkak*. Ibaeta Pedagogia. Donostia.
- (4) Sarrionaindia, J. (2010) *Idazlea zeu zara, irakurtzen duzulako*. Hik Hasl. Donostia.
- (5) Rodriguez, F (2006) "Errealitatea, errepikapena eta desberdintasuna sorkuntza literarioan" in *From Plato's Cave to the Internet*. Ontology Studies 7. Bellaterra Argitalpenak UAB. Bartzelona..330/340 orr.
- (6) Burdet, C. & Guillemain, S. (2010), "Compréhension, interprétation et souci de la langue" in XI. Rencontres des chercheurs en didactique des littératures (Enseigner les littératures dans le souci de la langue- 2010. Genève.).

rantzean, aukera izango badugu ere, jarraitu aurretik, hona hemen, hau behar bezala ulertzeko duen garrantziagatik, J. L. Dufays ikerlariak, laburbildurik, planteatzen duena.

Dufaysen aburuz, hiru motatako irakurketa ezberdinak egin daiteke. Irakurketa klasikoan, eskolan landu ohi dena, testuen ulermen zuzena da helburua. Honekin batera bai idazkiaren testuinguruaren berri eta baita egilearen ezaugarriak ere landu izan dira testuarekiko irakurleak duen harremana guztiz "integratua" izanik, hau da, irakurlea "testuan" sartzea bilatzen da.

Beste irakurketa mota bat moderniarren eskutik datorrena litzateke, zeinean hala hizkuntzatik nola irakurgaitik ere distantzia harturik, idazlea ez den aintzakotzat hartzen eta idazkia, etengabe, interpretazioaren bidez, aldatuz doan irakurlearen arabera.

Hirugarren irakurketa-estiloa "dialektikoa" litzateke eta aurreko biak bilduko lituzke. Horretan ulermena eta interpretazioa dira helburuak, baita idazkiarekiko inplikazioa eta distantziamendua ere. Horixe litzateke, bada, landu beharrekoa.

Halere, irakurketa literario bezala ulertu izan dena denboraren poderioz aldatuz joan bada ere,¹ orain arte ez dira batera hartu izan testuen garapena bera, haien testuinguruaren aldaketa eta haien buruzko iruzkinak. Ikuspegi osatu hori Genetteri zor diogu². Bere ekarpenak literaturari buruzko kontzeptua aldatzea lortu zuen eta, horren arabera, literatura eskolaratzeak ez zion ekin aurrerantzean, aurretik bezala, literaturari buruz hitz egiteari, literatura egiteari baizik.

XIX. mendean eskolako ikasleria "giltzapean" egonik, literaturaren didaktikak, gizabanakoen garapena baino gehiago landu nahi izan zituen nazio-kode komunikatibo-estetikoak³. Irakaste-tankera horrek berebiziko garrantzia ematen zion tradizioaren ezagutzari (idazleen bizitzei eta haien kronologian oinarritutako "kanonari") eta ikasi beharrekoa memorian oinarritzen zuen. Ikuspegi horrekin, irakurketak idazketarako balio behar zuen. Beraz, horretarako, gramatika nahiz erretorika klasikoa ardatzak izaki, nazio-kultura elitistaren

- (1) Dufays, J. L. - Gemenne, L. & Ledur, D. (2005), *Pour une lecture littéraire*. De Boeck.
- (2) Genette, G. (1969), *Figures*. Seuil.
- (3) Swaan, A. D. (1991), "El curriculum elemental como código nacional de comunicación" in *Revista de Educación* nº 295.

birproduzitzeari ekiten zion adibideak zirela medio¹. Idazkera eredu-garriduntzat jotzen ziren nolabaiteko "zerrenden" edo "katalogoen" bidez, literaturaren maisu-lanak eta idazle loratuak ezagutarazi beharra zegoen. Eta ikasleak iruzkinak egiten ikasi behar bazuen ere, idazlearen irudipean (haren bizitza edo garaia kontuan harturik...) egin behar izaten zen era zurrunean.

Aurreko mendearen hirurogeita hamargarreneko hamarkadan, aldiz, irakurketa krisialdia hasi zen zabaltzen gizartean eta horrek literaturaren didaktika-arloan aldaketa sakonak ekarri zituen² aurreko ereduak aldaraziz. Handik aurrera, ikasleria ez da era kolektiboan soilik hartua izango, baizik eta ikasle bakoitzaren garapena kontuan hartuko da alde betetik eta, bestetik, ikasi beharrekoaren garrantziaz oharturik (irakurketa-idazketa), hizkuntza eta literaturaren pedagogia garaikidea jaioko da³.

Ez da aurrerantzean onartuko besteen imitazio solla egitea, adibide literario historikoek zilegitasuna galduko dute eta literaturaren didaktika-arloan egiten dena hasiko da ikuspegi pedagogiko batetik ikertzen. Testu berriak hartuko dira eskolan erabiltzeko, didaktikarako, hezkuntzaren soziologiatik eratorritako kritikei aurre egin nahian⁴. Eskolak gizarte-ezberdintasunak errepikarazten laguntzen zuela agerian geratu zen eta, horretan, literaturak funtsezko funtzio ideologikoa betetzen zuela salatu zen. Hori zela medio, elitismoaren aurkako borroka ere hasi zen zabaltzen eskoletan eta testuak literatura izatetik "dokumentu" izatera pasatu ziren⁵.

Literaturaren gutxiespen honek literatur zaleen oldarra ekarri zuen, testuen balioak, irakurketaren plazera eta gustu estetikoaren aldarrikapenak eskola-jardunbidera eramanez⁶.

Hastapenetatik, ordea, literaturaren pedagogia bi ardatzetan ga-

- (1) Sevchenko, M. (2003), *Literatura como Missão*. Companhia das Letras.
- (2) Legros, G & Canvat, K. (1997), Enseigner la poésie moderne ? *Pratiques*, 93, 5-29. or.
- (3) Malté, J. F. (1992), *La didactique du français*. Que sais-je?. PUF.
- (4) Ballbar, R. (1974), *Les Français fictifs : le rapport des styles littéraires au français national*. Hachette.
- (5) Simard, C. (1997), Dynamique du rapport entre didactique de la langue et didactique de la littérature. In M.Noël-Gaudreault (arg.) *Didactique de la littérature. Bilan et perspectives*. Nuit Blanche. 197-211. or.
- (6) Lebrun, M. (1997), Dilemme cornélien en classe de français. . In M. Noël-Gaudreault (arg.) *Didactique de la littérature. Bilan et perspectives*. Nuit Blanche. 47-74. or.

ratu izan da: irakurketan eta idazketan. Harek egin ohi diren estilo didaktiko guztientzako oinarriak dira nahiz eta, inoiz, lan hori testu eta idazle "kanonikoen" bidez landu edo, aldiz, testuen sorkuntzari ekin. Kontraesana izan arren, idazteak eta irakurtzeak beti ekarri du zilegitutako balizko kanona delakoaren kritika eta, bestalde, testuak asmatzeak beti sortu egin ditu adibidezko eredu zilegituak.

Beraz, zorionez, honetaz guztiaz eztabaldatutakoak literatura-objektu pedagogiko gisa ulertzeko bidea elikatu egin du eta, azken finean, ikasleak eskolan egiten dituen ohiko irakurketa-idazketa praktiken garrantzia azpimarratu du.¹

Honi esker, bada, esanahien gainetik zentzuaren produkzioa bera ez da kanpotik datorren testu aldaezin batetik abiatuko ikasleak edo irakurle bakoitzak, bere esperientzia oinarri izanda, emango dion ulermen argitu berezitik baizik².

Testuen maila jasoaz kezkatzen zen literaturaren didaktikaren ordez, gizabanakoek sorturiko testuen ikerketa da ikuspegi horretatik landuko duen idazketa-irakurketaren objektu pedagogiko gisa ulertu duena.

Horrekin batera ikerketarako bide ugari ireki izan dira. Hurbilpen psikoanalitikoak, (Holland³ edo Jouve⁴...); soziologikoak (Adornoren itzalpean⁵ Lafarge⁶ edo, beste ikuspuntu batetik, Bourdieu⁷...); estetikoak (Iser⁸, Marghescou⁹); historikoak (Chartier¹⁰); egiturazkoak (Eco¹¹, Adam¹²...) edota semiotikoak (Barthes¹³...).

- (1) Bucheton, D. & Soulé, Y. (2009), *L'atelier dirigé d'écriture au CP*. Delagrave
- (2) Le Goff, F. (2008), *Réflexions sur la réécriture en écriture d'invention. Recherches et Travaux*, 73, 19-34.
- (3) Holland, N. (1968), *The Dinamic of Literry Response*. Oxford University Press.
- (4) Jouve, V. (1993), *La lecture*. Hachette.
- (5) Adorno, T.W. (1974), *Théorie esthétique*. De Boeck-Duculot.
- (6) Lafarge, C. (1983), *La valeur littéraire: figuration littéraire et usages sociaux des fictions*. Fayard.
- (7) Bourdieu, P. (1991), *Le champ littéraire. Actes de la recherche en sciences sociales*, 89, 3-46. or.
- (8) Iser, W. (1985), *L'acte de lecture: théorie de l'effect esthétique*. Madraga.
- (9) Marghescou, M. (1974), *Le concept de littéralité. Essai sur les possibilités théoriques d'une science de la littérature*. Mouton.
- (10) Chartier, R. (1985), *Pratiques de lecture*. Rivage.
- (11) Eco, U. (1985), *Lector in fabula*. Grasset.
- (12) Adam, J.M. (1986), *Pour lire le poème*. De Boeck-Duculot.
- (13) Barthes, R. (1973) *Le plaisir du texte*. Seuil.

Haien ondorio pedagogikoek kolokan jarri dute literaturari egin ohi zaion hurbilpen historizista eta, haren ordeztan, irakurketa-idazketa literarioa saiatu dira aztertzen testuekiko distantzia nabarmenduz eta iruzkin partekatuak garatuz

Bide horretan kokatzen da irakurketa lantzeko proposamen hau. Ikasleak behar du irakurri, idatzi eta irakurria izan, eta hori eskaintzeko proposatzen dugu literatura-ariketa hau

Literatura maite dutenen galdekizun eta, era berean, eskaera ere bada berek duten xera hura, irakurtzeko nahiz idazteko grina irakasterik ba ote dagoen, alegia.

Eskolak irakurtzen eta idazten irakasten duela begi-bistakoa izan arren, ez omen dago horren argi idazteko edo irakurtzeko zaletasunak irakasgarriak izatearena.

Literaturarekiko joera haiek nahi beste besterenganatu ahal izateko, ordea, nola bideratu behar ditugu dauzkagun baliabideak? Noren bideratu behar ditugu? Zertan oinarritu behar ditugu gure ahalegin adoregabetuak?

Diotenez, Grezia zaharrea, jakintza helarazteko aukerari kuku egin nahi izan ez ziotenek, horretaz guztiaz itaun egin zioten filosofo aditu bati. Hark, lasaitasunez, honakoa ihardetsi zien:

— *"Ekar ezazue hizketan dakien edonor!"*

Haiek, berriz, erantzunaren xalotasunarekin harriturik, haur, emakume, pertsona nagusi edo greziar jatorrizkoa behar ote zuen galdetu zioten eta filosofoaren erantzuna hauxe izan zen:

— *"Hitz egiteko gauza den bitartean, esklaboia izan arren, dena ikasiko du, baita jakintza maitatzen ere."*

Hori izan da, besteak beste, greziar jakinduriaren ikasgaia: eskoletako ordutegiaren mende ikastera kondenaturik dagoenak irakurketaren eta idazketaren zaletasuna eskura dezakeela..., hizketan jakinez gero.

Marcel Proust, horretaz konturaturik, irakurzaletasuna sustatzeko John Ruskinen ingelesezko testuak frantsesera egokitzen hasi zen eta "Sur la lecture" saiakera eman zigun haren hitzaurre gisa.

Bere ekarpen kulturaren garrantziaz ohartzeko, hala Ghandirengan nola orduko Alderdi Laboristan ere hainbesteko eragina izan

zuen Ruskinen azalpenak, Prousten literatura egiteko modua ere aldatu zuela. Hau da, hura argitaratu ondoren (1906an) zergatik alboratu zuen Pariseko giro mundutarra eta hil arte (1922an) "A la recherche du temps perdu" idazten aritu zen?¹

Ordura arte eramandako bizitzarekin erabateko haustura izan zenak idazteko modua ere birmoldatu eta "Du côté de chez Swann" horretan antzematen zaion idazkera berriari bidea zabaldu zion, orain, zorionez, Joxe Austin Arrietaren bidez euskaraz irakur daitekeena². Baina Proust ez zen aszeta izan, ez eta sinestuna ere, baina..., egitasmo sendo bat bazuen, ordea: izkiriartzea.

Marcel Proustek, idazketaren bidez, ez zuen soilik literatura sortu nahi, naturak dakarren ezinbesteko amaierari zein ahanzturari aurre egin baizik. Proustek, "Sur la lecture" izango zen "Sesamo eta Lillak" itzuli eta testuaren hitzaurrea eta kaleratu ondoren, bere burua eskaini zuen idazketarako, hizkuntzarekiko tolesgabeko konpromisoan. Literatura dela medio, hizkuntza eta mundua ahalik eta hoberen ulertzeko eta ibiltzeko. Horrela idatzi zituen "A la recherche du temps perdu" osatzen duten zazpi zatiak, hamabost liburua, lau mila orri eta miloi eta erdi luze hitz. Literatur genero guztietatik zerbait duen horretan liburuen xarma islatzea erdietsi zuen.

Batzuentzat eleberria, besteentzat poema, saiakera-ahalegin handia niretzat, non, genero literario horri dagokion funtsezko ezau-garriari antzeman dakioke: idazkera, irakurketa pertsonala beraz, dela bide errealtatea ezagutaraztea.

Hori nola landu erakutsi zigun Proustek, hori egiten nola irakatsi saiatuko gara lerro hauen bitartez³. Izan ere, lan honen hastapenetan adierazi bezala, zor handia dut kitatzekoa Proustekiko. Euskal

- (1) Proust, M. (1999), *À la Recherche du Temps perdu*, Galimard. Lehenengo liburukia, jatorriz, 1913an. Gainerako hamahiruak 1918tik 1927ra. Jean-Yves Tadiéren berrikusketa argitalpena da Galimarden "La Pléiade" sailean egun oinarritzat hartzen dena.
- (2) Proust, M. (2011) *Denbora Galduaren bila-Swann-enetik*. Alberdania/Elkar. Donostia.
- (3) Langlade, G. (2010). La lecture littéraire entre corpus et théorie. In B. Louichon & A. Rouxel (Ed.), *Du corpus scolaire à la bibliothèque intérieure*.: Presses Universitaires de Rennes.
- Langlade, G. (2008). Effets et affects dans l'enseignement littéraire. In D. Dubois-Marcoin (arg.), INRP.

Idazleen Elkarteko lehendakaria hautatua izan nintzenean, irakurzale-
tasuna sustatzeko bidean Proust euskaraz behar genuela egin nuen
aldarri¹ eta orain, berriz, goian aipaturiko Joxe Austin Arrietaren ekar-
pena izateaz gain, "Sur la lecture"ren ene euskal bertsiio komenta-
tua eskaintzea natorkizu, irakurle².

2.- Irakurketaz (M.Proust)

"Beharbada, ez al dira haurtzaroan gure liburu kuttuna irakurtzen
pasatutako uneak, ia bizitu ere egin gabe pasatu eta utzitakoak,
bizigarrienak izan direnak? Gauza gehienetan, ematen zuen, bes-
teentzat asebetegarria zena, guretzat, ordea, errefusagarria zela eta
halaxe egiten genuen, errefusatu, izugarrizko plazera lortzearen bi-
dean ohiko oztopo balitz bezala, adibidez, lagun batekin jolas egi-
teak ematen zigun une interesgarri hura, erleak edo eguzki-izpiak
orrialdetik begiak jasotzera behartzen gintuena edo, otorduko jakiek
eraginda, arreta aldatzera behartuak ginenekoa, eta guk jaki haiek
aulki baten gainean uzten genituen, ukitu gabe, geure buruaren
gainean eguzkiak zeru urdinaren indarra leuntzen zuen bitartean, eta
hantxe gelditzen zen jan behar genuen afaria, eta azkenik, berehala,
utzitako liburu-atala irakurtzeari ekiten genion.

Horrek guztiak irakurketaren bidez kotasun-falta uzten zuen age-
rian, eta aldiz, oroitzen horren goxoa guregan (agian orduan mai-
tasunez irakurtzen genuen hura baino goxoagoa), ezen orduko libu-
ruak begiratuzera joango bagina, igarotako denboraz gordeko geni-
tuzkeen almanaka bakarrak izango liriteke, non dagoeneko irauten
ez duten ur uherrek orduan islatzen zituzten etxeen irudiak, aipatu
liburuen orrialdeetan berriro ikusteko esperantzarik ez genuen
galtzen. Nork ez ditu gogoan orduko irakurketak, opor garaian egin-
dakoak, zeintzuetan egun bateko orduak ezkutatu ere egiten ziren
elkarri jarraika eta, horrek emandako lasaitasunak, babesa ere eman
ohi zigun. Goizean, parketik itzultzean, jende guztia paseatzera irten
ondoren, ni jantokira joaten nintzen, otordua artean urruti zela, Féli-

- (1) Rodriguez. F. (2006), "Liburuen xarmaz galdetu eta galdetu (Prousten bi-
dea)". *Barnegats* 12. EIE.
- (2) Itzulpen honen berri eman nuen Galeucak 2011ko Iraillean 30ean "Itzulpena-
ren nazioarteko eguna" zela eta Bartzelonako Ateneuko Sagarra Aretoan
buruturiko ekitaldian.

cie zaharra besterik sartuko ez zen tokira, eta hura ere isilik, non nik ez nukeen ondoan lagunik izango, irakurketa bakarrik baizik, baina paretan eskegitako plater margotuak edo aurreko eguneko orririk gabe zegoen egutegiak, edota baimenik eskatu gabe hitz egiten zuen beheko suak, zeintzuek beren hitz jarioz, gizakien berba zentzugabeek ez bezala, ezin izango zituzketen liburuan irakurritako hitzak ordezkatu. Aulkian esertzen nintzen, beheko egur-sutatik gertu eta bazkaritan, osaba goiztiarrak eta lorezainak esango zuketena: "ez dator batere gaizki sutondoan egotea, ona da, goizeko seietan izugarritzko hotza egiten baitu baratzean, Pazkoarako zortzi egun besterik falta ez izan arren!" bazkari aurretik, zoritxarrez, irakurketari amaiera eman behar nion eta artean beste bi ordu gelditzen ziren. Noizean behin, uraren putzuak eragindako hotsa entzuten zen eta jendeak begiak altxatzen zituen itxitako leihotik begiratzeko, hantxe, gertu, lorategiaren inguruan zegoen ilargi-erdia adreilu eta azulejuzko bidean: pentsamendu elkartuak, zeru haietan eder, zerua kolore anitzekoa eta elizaren kristaletan islatuta herriko teilatuak erakutsiz; ekaitz ondoko zeru triste haiek, eguna bukatzean zenean ilunabarrak ziren. Zoritxarrez, sukaldariak mahaia atontzen zuen, isilik egingo bazukeen sikiera, baina ez, "ez zaude ondo horrela, mahaia hurbilduko al dizut?" esatera behartuta sentitzen zen. Eta nik, berriro, ihardesten: "ez eskerrik asko", izan ere, bertan behera utzi beharra zegoen kanpotik zetorren ahotsa eta nirearekin ordezkatu; barne-ahotsak, ezpainetatik barrura, hotsik gabe errepliketzen zituen irakurri berriak zituen hitz guztiak, barrukoa atera arazteko eta behar bezala adierazteko: "ez eskerrik asko", egunero ko bizitzari ohiko erantzuna emanez.

Aipatu orduak pasa eta askotan bazkaria baino lehenago jantokira iristen hasten ziren nekatuak paseoa "Méséglise-ren bidetik" egin zutenak, edo goizean, "idatzi behar omen zutelako" irten ez zirenak. Haiek esaten zuten, gizalegez: "ez dizut enbarazurik egin nahi" baina, sutara hurbiltzerakoan, ordua eskatzerakoan, otorduaren zain konplimenduak eginez... idazten gelditu beharra zegoen haien inguruan itxura egitenibili beharrean, eta halakoari galdetzen zitzaion "idatzi al dituzu zure gutunak?", irribarrez, begirunez, baina "gutun haiek" estatuaren sekretuak bailiratekeen, zorizko ezinbesteko zerbaiten gisa. Batzuk, besterik gabe, eseri egiten ziren, nor bere tokian. Hori desanimagarria zen, etorri behar zutenentzat adibide

txarra zelakoan, eguerdia baino lehen behartzen zituztelako nire gurasoak niri esatera: "aski da, itxi liburua eta goazen bazkaltzera". Dena prest zegoen, mahaia ongi apainduta eta, zapiaren gainean, otorduaren bukaeran ekarri ohi zena baino ez zen falta, osaba lorezainak, eta sukaldariak, kafea egiteko erabiltzen zuten kristalezko gailua alegia, bere tutu eta guzti, fisikako asmakizunen antzera funtzionatu eta usain ona zuena, burbuilek uzten zuten-eta errautsa beltz kanpaia mugituz; baita esnegaina eta marrubiak ere prestatzen zituen osabak, beti modu berean, arrosa-kolore bertsuan utziz betiere, sibarita baten intuizioarekin eta koloregile baten eskarmentuarekin. Zeinen luzea suertatzen zitzaidan bazkarial Nire amonaz izekoak platerak probatzen zituen bere iritzia emanaz, goxo baina irmo. Eleberri bati buruz, olerkiei buruz, berak ulertzen zituen gauzez, besteen iritzietara makurtzen zen emakumezkoen umildadez. Baina arlo horretan, norberaren gustukoa zena omen zen egia bakarra. Hala ere, bere amak erakutsitako hastapen eta arauen arabera, hainbat plater kuzinatzeke edo Beethovenen sonatak jotzeko edota jendeari konplimenduak egiteko, berak beharrezkoa zenaren ideia zehatza bazuela uste zuen eta, izatekotan ere, besteak horretara hurbiltzen ote ziren deliberatzen zuen. Bide batez, hiru gauzatarako, beharrezkoa zena berdina zen: era berean egiten zituen gauza sinpleak, zurrinak eta xarmantak. Errefusatu egiten zituen erabat sukaldean espeziez osatutako platerak, faltsutasunez musika jotzea eta jendearen abegikortasunean naturaltasuna galtzea, bai-eta norberaren protagonismoa goratzea ere. Lehenengo horzkadan jotako lehenengo musika-noten edo gonbidapen umil baten aurrean, ba omen zekien sukaldaria ona zen ala ez, musikaria itxurazkoa zen edo emakumezkoa behar bezala hezia zen. "Andre horrek hatzak nik baino hobeto mugitzen baditu ere, ez daki andante sinple bati dagokion erritmoa behar bezala eramaten". "Emakume liraina eta azkarra izan daiteke, baina bere buruari buruz horrenbeste hitz egiteak ez dio onik egiten". "Sukaldari jakintsua izan arren, xerra patatekin behar bezala prestatzen ez daki". Xerra patatekin! Txapelketa baterako zailena, hain sinplea eta hain zaila, sukaldaritzaren "sonata patetikoa" gizarte arloan etxeoandre bati eskatzen zaion ordezkotzat gastronomikoa eta, neskame batez jardutean, hain sinplea den ekintza baten bidez, zein puntutaraino hezita ote dagoen erakuts dezakeena. Gure aitonak, adorea adoretz, jaki guztiak beren puntuan nahi izaten zituen eta, dena den, sukaldeaz hain gutxi zekie-

nez, inoiz ezin izan zuen jakin jaki bakoitza noiz zegoen ongi. Batzuk hala ateratzen zirela zioen eta beste batzuk horrela, baina, beren aburuz, ausaz betiere. Sukaldariari halako jaki prestatzen ez zekiela leporatuz, nire amona-izekoak egindako kritikak, ezin izan zituen onartu gure aitonak. Askotan harekiko sesioak saihesteko gure amona-izekoak, jakiren bat probatu ondoren, ez zuen bere iritzia ematen, ezer esan gabe bere ustea guztiz kontrakoa zela adierazten zuen bide batez. Isilik geratzen zen, baina guk bere begi goxoetan ezadostasun oinarritua irakurtzen genuen eta, horrela, gure aitona sutan jartzen zen. Aitonak bere iritzia azaltzeko erregutzen zion eta, bestearen isiltasunak urduritu egiten zuen. Orduan galdetu egiten zion, haserretzen zen, baina berak ezer aitortu baino lehenago hiltzea nahiago zuenaren sentsazioa erakusten zuen: desertak ez omen zuela behar adina azukre, adibidez.

Bazkariaren ondoren, nire irakurketa hasten zen berriro ere, bero pixka bat egiten bazuen bederen, jendea logeletara zihoanean, eskailera txikiko maila estuetan zehar nireira nindoalarik, sabaia hain baxua zuen solairura, non leihotik edozein ume kalera jauzi baten bidez irits zitekeen. Nik leihoa ixten nuenean parean bizi zen armagintzako langileak bidalitako agurrari muzin egin gabe, bera dendako toldoak zabaltzarekin batera egunero hasten baitzen garai hartan bazkaltzen eta pipatzen ibiltariel diosalak luzatzen zizkien bitartean. William Morrisen teoriak, Maplek indarrean ezarri dituenak eta dekoratu ingelesak, gela bat ederra, behar dituen gauzak baldin baditu soilik dela diote eta, ildo horretatik, balio duen dena, iltze xume bat bada ere, ez dela ezkutatu behar eta bistan utzi behar dela esaten dute. Nire ohe atzean kobrezko barrak zeuden, paretek ez zuten ezer, higienismoa zen maisulan askoren antzera. Estetika-ikuspegi horretatik epaiturik, nire logela ezin zen ederra izan, zeren gauzez beteta baitzegoen, ezertarako balio ez zuten gauzez eta haiek ezkutatatu egiten zituzten benetan balioekoak zirenak. Baina baliagarriak ez zirenak, nire erosotasunaren galgarriak izaten ziren, nire plazeraren eta nire logelaren ederraren galgarriak. Logela barnean zegoen ohea iluntzen zuten gortina zuriek, tafetazko ohegaineko bilduek, edredoi loredunek, batistazko kuxinek, eta haiei azpian, maiatzean Maria lore artean nola ezkutatu, hala gordetzen zirenak eta, oheratzerako, ilunabarrean, horiek guztiak kontu handiz besaulki baten gainean jarri ondoren, nire ohearen ondoan marrazki urdinak zituen eda-

lontziak, berarekin bat egiten zuen azukre-ontziak eta txarrotxoek (nire izebak iritsi nintzenetik puskatuko nituela esanez beldurra sarrazia zidatenak) osatzen zuten trinitatea, kultuzko bitartekoak ziren —ondoan zegoen botila batean gordetzen zen laranja-loreen pattrarra bezain santuak— profanatu ezinezkoak, ez eta nik soilik erabiliak baziren ere, sagaratutako kalizaren antzera, biluztu aurretik begiratzen nituenak, botatzeko eta puskatzeko beldurrez besaulkien gainean ezartzen ohi ziren artilezko estola haiek, arantza eta guzti, irakurtzen bukatzen nuen bakoitzean eta jaistera nindoanean, nirekin itsatsita jaisten zirenak; kristalezko kanpaia non penduluaren barne-mugimendua, lore zahar sentimentalaren modura, baina astunagoa, gelditzen zenean inortxok ere, erlojugileak salbu, berriro abian jarri ezin izango zukeena; mahaizapi zuria, aldare baten apaingarri moduan mesanotxean jarria, bi pitxerrekin, Kristoren irudiarekin eta ezpel-adar bedeinkatu batekin, aldare nagusiaren antzera (baina tiraderak artilez trabatuta), ezen batek ezin zuen musuzapi bat hartu, Kristoren irudia bera, pitxer sakratuak eta ezpelki bedeinkatua erorrarazi gabe eta, norbera ere trabatu gabe; gorentasun hirukoitz horrek, artilezko gortina txikiak, muselinazko gortina handiak eta bonudun gortina handiagoak, azken hauek elorritzko zuriek alaiturik, baina aski nahastuak hala ere beren goiko egurrezko ardatzak mugitzerakoan, dorpe egiten zuten leihoa ireki beharraren nahia, lehenbizikoarekin edo bigarrenarekin nahaspilatuta eta askatzea lortzen nuenean, hiru-garrena sartzen zen benetako elorriondoa edo enararen habia baitzatekeen eta, itxuraz horren sinplea zen leihoaren irekiera, ezin izan nuen inoiz behar bezala burutu beste etxeko norbaiten laguntzarik gabe; gauza horiek guztiak nire beharrei erantzuten ez zietenak eta, inorentzat ere batere erosoak eta eraginkorrak ez zirenak ziren, baina nire gela barne-gogoetaz betetzen zuten inoiz loreek, harresi zaharrek edo bide-ertzeko zuhaitzek, beraiek egoteko tokia hautatu ohi zezaketen gogo berdinez. Bizitza lasaia eta anitza, misteriotsua zen hura, non nire pertsona era berean galduta eta hezita zegoen; horrek bihurtzen zuen nire gela kapelu mota bat, eta eguzkiak, nire osabak leiho gainean ezarritako kristaltxo gorritzko zerak zeharkatzen zituenean, paretak arrosaz tindatzen zituen, gortinaren elorri-hosto irudien moduan, izpi arraroak, kapelu txikiak sortuz, beste eliza handiago baten barruan balego bezala, zeinean kanpoko kristalak eta kanpai-hotsak barruraino sartzen ziren elizaren gertutasunarengatik, nahiz eta jai handietan urtaroketaz batzen

gintuzten eta, teilatuen gainean, apaiza agurtzen nuen leihotik, nire izebaren itzulera agurtzen nuela edo ogi bedeinkatua zekarren koruko haurra ikusten nuela iruditzen zitzaidan. Brownek Botticelliren udaberriaz eginiko argazkia zela-eta edo Lilleko andre ezezagunaren margoa, biak ere Mapleren geletan tximiniaren gainean zeudenak, William Morrisek onartzen zuen edertasun hutsalak zirela, eta nire gelan, aitortu behar dut Eugenio printzearen grabatu batez ordezkatuak izan zirela, Eugenio izugarria bezain ederra bere dolmanean sartuta, gau batean tren-makinak eta kazkabarrak eragindako zala-partarekin batera beti bezain izugarri eta ederra aurkitu nuena geltokiko jantoki baten atarian, non gozoki marka baten iragarkiarena egiten zuen. Gaur, nire aitonak saltzaile batek emanda hartu zuela uste dut, orain eta betiko nire gelan dagoena. Baina orduan ni ez nintzen bere jatorriaz arduratzen, hura misterioitsu bezain zaharra iruditzen zitzaidan eta ezin nuen bururatu nireaz gainera ale gehiago egon zitezkeenik, hura baitzen nire gelaren biztanle iraunkorra eta neronek berarekin batera bizi besterik ez nuen egiten toki berean eta irudi bertsuarekin. Orain, duela asko, ez dut ikusten eta agian gehiago ez dudala ikusiko uste dut. Baina zoriz aurkituko banu Botticelliren udaberriak baino gauza gehiago esango lizkidakeelakoan nago. Gustu oneko pertsonak beren etxebizitzak maisulanez apain ditzaten utzi nahi dut eta egurrez landutako irudiak haien baimenez alboratzen ditut. Gustu oneko pertsoneri utzi egin behar diet beren gustuko geletan bizitzen eta haien espazioa betetzen. Niri dagokidana bakarrik bizi eta pentsa dezaket gela batean, non dena sorkuntza den eta hizkuntzan bertan ere nirearekiko ezberdinak diren besteen bizitzak dauden, nire gustukoak ez direnak, non nekez aurki daitekeen nire gogoeta kontzientea, non nire irudimena nirik ezean murgiltzen den; bakarrik zoriontsu sentitzen naiz hoteletan non oinak –geltokien edo kaien edo elizen ondoko kaleetan-korridore hotzetan ibiltzen diren kalefakzioaren berotasunetik ihesi, non auzoaren karta bere pareta hezeetan islatzen den, non hots bakoitzak isiltasunari tokia kentzen dion, non gelak usaina duen haizeak garbitu nahi izan arren eta sudurrak ehun aldiz hausnartzen duen irudi bat bestearen atzetik, kanpoko eredu, gogoeta eta gorde-tako oroimen haiek barneratzeko; non arratsaldean gelako atea irekitzerakoan, bertan bildu den bizitza guztia bortxatzearen sentimendua sentitzen den, eskuz esku hartua balitz bezala eta, atea itxi ondoren, gelara sartzean, mahaira edo leihora, eseri egiten da nor-

bera aurreko guztiarekin promiskuitatean, kanape gainean garai batego Pariseko gustuaren ildoan eginikoa, norberak ukitu egiten du, gertutik eta lotsaz, hemen eta hor aurretik egondako biluztasuna, gauzak jarriz gelaren jabearena eginez, arima besteenaz betez, gortinetan, tximinietako burdinetan, alfonbra gainean oinutsik ibiliz, horrela bizitzak sekretu hori guztia giltzapean hartzen duela sentitzen da, norbaitek krisketa ixten duenean, dardarka, ohera joaterakoan eta maindireak aurpegi gainean jartzen direnean, hurbiletik elizak orduro bere soinua maiteminduen nahiz hildakoen lo egin-ezinari jotzen dion bitartean.

Duela ez asko, nire gelan irakurtzen ari nintzelarik, herritik kilometro batera zegoen parkera joateko ordua zela ohartu nintzen. Baina, jolasean aritu ondoren, ni askaria bukatzen saiatzen ari nintzen eta belar gainean utzitako liburu galarazirantz nindoan. Pixka bat urrutirago, parkeak zituen toki misterioitsu eta aski basatietan, errekek bere ubide zuzen eta artifiziala utzi eta, bertan amuarrainak saltoka zirela, parkearen langa zeharkatzen zuen gero eta azkarrago ibai bihurtuz, geografiak erabili ohi duen lexikoaren arabera bederen -izena baitzuen ibaiak- eta ez zen zabaltzen behar bezala (antzaren eta estatuen artean pasa zen berbera ote zen?) behiek lo egiten zuten belardien artean txilarrak itoz, oso larre uherrak horregatik, eta herriarekin muga eginez, eroritako dorreen aztarnen ondoan, Erdi Arokoak omen zirela ziotenez, beste aldera zihoazen, elorriek eta oteek mugatzen zituzten bidexkak, infinituraino naturalki galduz, ezezagunak ziren beste herrietara joanez. Parkeko beheko aldean askaria jaten ari zen jendea antzaretatik hurbil utzi eta korrika igotzen nintzen goiko erpineraino labirintoan barna, non, ia aurkiezin bihurtuta, hurriz kimatuen azpian esertzen nintzen, zainzuri eta marrubiei begira, zaldiek bueltaka ibilita ura ekartzen zuten putzua- ren ondoan, ate txuri hura, goian zegoena, parkearen amaiera zen. Handik aurrera, mitxoletak. Aipatu erpin horretan, isiltasuna oso sakona zen eta aurkitua izateko arriskurik ez zegoen. Are gozoagoa zen urrutiko garrasiei esker, haiek behetik deitzen baininduten eta, inoiz edo behin, hurbildu ere egiten ziren, lehenengo aldapak gainditu eta, nire peskizan nonahi, gero atzera jotzeko aurkituko ez nindutela-koan; eta orduan batera zaratarik gabe, kanpaiek jotako urrezko soinuen ezik, haiek lautadetatik, ia zeruaren atzetik orduak emanaz abisu ematen zidatela, beren gozotasunaz eta erabateko isiltasunaz,

beste inolako hotsik gabe, inoiz ez nintzen egoten zenbat hots jo ote zituzten ziur. Ez ziren, bada, herrira itzultzean entzuten ziren kanpai-hots ozenak elizara hurbildu ahala, gertutik beren itxura berreskuratuta, beleen arbel-burua zeruaren kontra nabarmendutahaien soinuak hegan plaza gainean "besteen hobe beharrez". Parkearen bukaeraraino zarata ahul eta gozoak besterik ez ziren iristen eta ez ziren niretzat soilik, lautada osoarentzat baizik, herri guztientzat, nekazari bakoitzarentzat, ez zuten burua jasotzera behartzen, nire ondoan pasatzean, urrutietako orduak eramaten zituzten, ni ikusi gabe, ezagutu gabe eta estutu gabe. Etxeratzerakoan, ordea, ohean nengoela, afaldu ostean, arratsaldeko azken orduak babesten zuten nire irakurketa, baina hori liburuaren azken ataletara heldutakoan bakarrik gertatzen zen, edota amaierara iristeko gutxi falta zenean. Orduan, nahiz eta konturatuz gero zigortuko ninduten eta lo-ezak, liburua bukatu ondoren, gau osoa harrapatuko zidan, gure gurasoak lokartzean, nik kandela pizten nuen aldame-neko kalean, burdindegia eta estafetaren artean, isiltasunaren isiltasunez zeru ilun eta, era berean, urdin hartan eta beste aldean, gora zihuan karrikan, elizaren atzealde beltz bezain beldurgarrian, non gauean eskulturek ez zuten lorik egiten, bertako elizatxo historikoa zegoen, Jaungoikoaren egoitza magikoa, oblata bedeinkatua, santu margotuak zituena eta gertuko gazteluetatik etorritako andreak, oilanda antzera herriko mutxurdinei begira egoten zirenak, beren zalgurdi dotoreetan mezatara etortzen ziren enparantzako gozotegian zerbait erosteko eta bueltaka zebilen atetik irtenda harribitxi argitzen zuten ate-aurrea eta dorreko gozoki haiek, eguzkitatik babesturik, "Done Onoratoak" edo kremazko tortak -beren usain gozoek nire barnean meza nagusiaren eta igandearen alaitasunarekin bat egiten zuten-.

Liburuaren azken orrialdea irakurtzean liburua bukatuta zegoen. Begien lasterketa bizia gerarazi beharra zegoen eta ahotsa, zaratarik gabe hasperen baten bidez, arnasa hartzeko soilik egiten nuena, bertan behera geratzen zen. Orduan, nire barnean sortu eta askatutako hainbeste trumoi handi baretzeko, altxatu eta ohe ondoan ibiltzeari ekiten nion, begiak artean gelaren barruan edo gelatik kanpo nonbait finkatuta nituela. Zeren eta ez nengoen ezer neurtzeko, nire arimak neurgaitzak baitira, ez metrotan, ez legoatan, "beste gauza bati begira" nengoen, urrutiko begi haiek besterik ez

bainituen. Orduan zer? Liburu hura ez al zen hori besterik? Nire arreta guztia jaso zuten izaki haiek eta bizirik zegoen jendeak, baina nire samurtasunik gehiena eskuratu zutenak, hainbeste maitatu nituen haiek, gure gurasoei irakurtzen ari nintzela nire emozioagatik irribarrea sorrarazten zietenak, behin axolagabe liburuia ixterakoan, edo asperduraren itxura eginez, negarrak eta hasperenak eragin zizkidaten jende haiek, ez nituzke inoiz gehiago ikusi nahiko, ez nuke ezer gehiago jakin nahiko haletaz. Aurreko orrialde batzuetatik hona, epilogoaren egileak idatzitako orrialdeak tartekatuz joan nintzen urratsez urrats jarraipen osoa burutu nuenaren jakitun. Haien bizitzen ordu bakoitzari buruz hitz egin zigun egileak. Eta ondoren, berehala: "Hogei urteren ondoren Fougèreseko kaleetan barna zahar bat zebilen zutik artean". Eta ezkontzaren inguruan dastatutako bi liburuak, izututa eta oztopo bakoitzarekin alaituz, gainditu ondoren, bigarren mailako pertsonaia bati esker ezkondu zenaz jabetu izan ginen, ez genekien zehatz-mehatz noliz, idatzitako epilogo harrigarri hartan, agidanez, zeru gainean, gure gogoetatik kanpo zegoen pertsona batek, egilea ez zenak, esan egin baitzigun. Liburuak jarraipena eduki zezan nahi genuen eta, hori gertatu ezinik, pertsonaia haiei buruz berriak izatea behintzat gutxienez, beren bizitzei buruz zerbait jakin nahi baikenuen, gure bizitza haiengandik aparte zeuden gauzetan urtu gabe, alferrik maitatzea ere ez genuen nahi bestalde, maitasunaren objektua bat-batean desagertuta bazegoen ere, ordu bakar batean hartutakoa ez baitzen bihar ahaztutako orrialde baten gainean idatzitako izena baizik izango, bizitzarekin batera harremanik ez zuen liburuia alegia eta haren balioaz erratuta egon ginena, lurrari lotuta, orain ulertzen genuen moduan eta gure gurasoek hori guztia garaiz esan ziguten mespretxuzko esaldi batez, ez guk uste bezala patuaren eta unibertsoaren gakoa zirela notarioaren liburutegian toki aski estua hartzen zutenak; *Journal de Modes illustré*-ren luxuzko argitalpenaren eta *Géographie d'Eure-et-Loir-en* artean... Ruskinek, bere "Erregeen altxorrei buruz" izeneko idazlanean, irakurketari gorazarre egin nahirik irakasten duenez, irakurketak duen garrantzia onartu aurretik, nire haurtzaroko irakurketa xarmantak alboratu egin beharko nituzke, baina ene ustez, ordea, irakurtzea soilik ez da ona, irakurtzarekin batera eskuratzen den "bizipena" baizik, beraz, haurtzaroko irakurketa xarmantak ez dira alboratu behar, izan ere, oroimen horiek bedeinkatuak baitira beti norberarentzat eta kognitiboki ere bizipen aberatsak baitituzte, berak aldarrikatu nahi duen

irakurketa mota egiteko batez ere. Zalantza-izpirik gabe, nik ez dut frogatu aurretik erakutsitako forma luzeek, iragarritakoaz gain, gure garaian egin genuenak eta gogoan ditugun lekuen irudiek geuregan dihardutela.

Haien sorginkeriatik ez nago libre: haietaz egitean liburuez izan ezik gauza denez hitz egiten baitut, izan ere liburuek gauza haiez guztiez hitz egin baitidate. Baina niri sortu zaizkidan gogoetak iratzarri egin dira, beharbada edozein irakurlerengan eta pittinka, bidexka loratuetan galdurik, eraman dute edonor irakurketak sortzen duen jatorrizko ekitaldi psikologiko horrengana, indarrez, hemendik aurrera plazaratuko ditudan gainerako hausnarketak ulerrarazteko. "Erregeen altxorrei buruz" Ruskinek Manchesterretik gertu dagoen Rusholme izeneko udaletxean emandako hitzaldia dugu, 1864ko abenduaren 6an, bertako institutuaren liburutegia laguntzeko emana. Abenduaren 14an bigarren hitzaldi bat eman zuen "Erreginen lorategiei buruz", emakumeei buruz, Ancoats eskolen alde egindako ahalegina, nonbait. "Collingwood-ek bere "Life and Work of Ruskin" testu harrigarrian, 1864.eko urte hartan, Carlyle-ra joaten zenetan izan ezik hantxe gelditu zen at home. Eta abendu hartan Manchesterren "Sesamo eta liliak" izeneko ikastaroa eman zuenean, hura bere idazki ezagunen bihurtu zen, osasun onean zegoela zirudien, bai gorputzez nahiz arimaz, eta bere gogoeta dirdiratsuenak utzi zituen. Carlyle topatu ondoren, egitasmu heroiko, aristokratiko eta estoikoa, berak defendatzen zuena eta hala liburuei nola herri-liburutegiei ere ematen zien balloa handia zen. Gogora dezagun London Library Carlyle berak sortu zuela. Baina guk hemen Ruskinen ideia horiek zalantzan jarri nahi ditugu haien jatorri historikoan erreparatu gabe, laburbilduz, eta Descartesen hitzak erabiliz, honela labur genezake gurea: Baldin eta "liburu on guztien irakurketa beren egileak diren aurreko mendeetako jende ohoretsuarekin elkarriketa egin ahal izatea bezalakoa bada", ezin jakin Ruskinek frantses filosofoaren pentsaera lehor hori ezagutu ote zuen, baina bere hitzaldian nonahi azaltzen den ideia da, urretan bilduta agian, nahiz eta bere gustuko margolariak laino ingelesak desegingo lituzketen moduko aintzak argitzen dituen:

"Suposa dezagun, dio gure lagunak, hautatzeko adina borondate badugula, zeinen jende gutxik duen mota honetako ahalmenik! Edo, zeinen mugatua den gehienentzat aukeratzearen bidea! Ezin

ditugu ezagutu nahi ditugunak... ahal ditugunak baizik, aukeran, poeta handi bat zein den hausnartu, bere ahotsa aditu edota asko dakien zientzialari bati galderak pausatu soilik. Ministro baten iritzia eskura dezakegu hamar minutuz, edo erregina baten begirada jaso bizitzan behin. Eta, hala ere, aipatutako hori guztia eskuratu nahi dugu, gure bizitzak eta gure indarrak ahitu egiten ditugu aipatutako hori baino gutxiago dena eskuratu nahian, denbora guztia guregandik gertu dagoen gizarte oso bat mespretxatzen igarotzen dugun bitartean. Eta gizarte hau, horren handia eta prestua guregandik gertu dagoela, -ez erregerik ez eta estatu-gizonik, beti entzutegi bati so ez dugu aurkitzen herri-etxeetan dauden liburutegietako apaletan, ez eta entzuten ere guri esateko daukatena”.

Agian esan dezakezue, dio Ruskinek, nahiago duzuela bizirik dagoenarekin hitz egitea, aurpegia duen jendearekin eta abar, eta horren kontra, irakurketa, berez, ezagutu ditzakegun gizaki jakintsuekiko elkarrizketa besterik ez dela ihardesten du. Saiatu naiz azaltzen irakurketa ezin dela elkarrizketarekin erkatu, gizakien artean jakintsuenarekin bada ere; liburu baten eta adiskide baten arteko diferentzia ez baitatza beren jakindurian, beraiekin komunikatzeko daukagun moduan baizik, eta horretan, irakurketa, elkarrizketa ez bezala, beste baten gogoeta jasotzea da, baina bakardadean, hau da, bakardade horretatik atera daitekeen ahalmen intelektualaz gozatzeko, elkarrizketak urtzen duena, adimenak berarekin bat aritzea baita ahalmen hori. Ruskinek mota horretako ondorioak atera izan balitu bere orrialdeetan barna, agertzen diren bestelako ustezko egiek nik uste dudanarekin bat egingo zuketen. Baina, bistan da, ez zela irakurketaren bihotzeraino iritsi. Irakurketaren balioa erakusteko mito platonikoa besterik ez digu azaldu, pentsamendu greziarrak izan zuen xehetasun guztiaz, baina, era berean, halabeharrez, modernitateak ekarri duen sakontasunerako gaitasuna garatu gabe. Hala eta guztiz ere, nik uste badut irakurketa, jatorriz bakardadean sorturiko komunikazioa dela, horrek esan nahi duen guztiarekin, Ruskinek esan izan duenaren aurka, horregatik ez dut uste berak ematen dion garrantzia eman beharko geniokeenik.

Bere izaeraren balioa mugatua da. Balioaz mintzatzerakoan, berriro haurtzaroan egiten diren irakurketak zertan diren azaldu beharra dago. Lehen aipatutako sutondoan, jantokian, nire gelan, gainean artilea zuen besaulkian erabat barneratuta irakurtzen nuen liburua,

hurrondoaren itzalean, parkeko elorriaren ondoan, non haizeak ufatu egiten zuen nire alboan, txintik esan gabe, etzanda, hirusten usaina sudurretatik gertu, begien nekea eta guzti, liburu hori, zuen begiek, nahita ere, 20 urtetan ezin irakurri izango zutena, nire gogoan, haren begiak hura ikusi ahal zuelako, esango dizuet zein zen: Théophile Gautier-en "Kapitain Frakasa". Eta bi edo hiru esaldi jator-jatorrak gordetzen ditut oraino. Ezin nuen pentsatu ere egin beste idazle batek halakorik idatz zezakeenik. Baina haren edertasuna Théophile Gautier-ek berak ere ez zigun antzematen uzten. Eta nik berak idatzitako beste liburuak irakurri nahi izan nituen, zeintzuen esaldi guztiak gogoan nituen, harenak bezain ederrak izan zitezkeenak, eta hari buruzko iritzia ezagutzuz bere berri jakin nahi izan nuen.

"Barrea ez da berez ankerra, gizakia eta piztia bereizten ditu eta Homeroren Odisean azaltzen den moduan, poeta grekoak, hiltzen ez diren Jainkoen irria aisiaren Olinpoan zehar barreiatzen du bertiere".

Goiko esaldi horrek sekulako zorabioa ematen zidan. Gautierrek bakarrik erakuts zezakeen antzinatasuna izugarria zen baina nik hura gaztelu bat deskribatu ondoren idatzi beharrean, eta hori behar bezala egin ahal izateko lexiko ulergaitza etengabe erabiliz, nik ezagutu nezakeenaz eta maita nezakeenaz irakurri nahi nuen eta, liburuak bukatu ondoren, gogoan gorde. Berak esatea nahi nuen zehatz-mehatz zer pentsatu behar nuen nik Shakespearez, Saintinez, Sofoklesez, Euripidesez edo Silvio Pellicoz, martxo hotz batean irakurrita, zolari ostikoka nahiz bideetan korrika ibiliz, eta azkenik, liburuak ixten nuen bakoitzean, irakurketa amaiturik, mugitu gabe bildutako indarrek herriko kaleetan korrika zebilen haize osasuntsuarekin ere bat egiten zuten. Nahi izan nuen, gauza guztien gainetik, seigarren maila errepikatzea niretzat onuragarri izango zelakoan-edo, jakinik, niretzat egokiagoa zela diplomatiko izatea epaimahaiko legegizon baino. Baina esaldi borobila bukatzean hura mahai zikina deskribatzen hasten zen "non behatzez idatz zitekeen..." niretzat batere garrantzirik ez zuten eta nire arreta merezi ez zuten gauzak; eta Gautierrek idatzitako beste liburu haiek niretzat eramangarriagoak eta bere pentsamenduaren osotasuna azaltzeko egokiagoak ote ziren nahi nuen jakin.

Eta hau da, beraz, liburu on eta handien funtsezko ezaugarria

(era berean irakurketaren balioa eta haren mugak ulertaraziko dizkiguna) non egileak "ulerrarazten" duen baina irakurlearentzat "bultzada" den. Jakin, ondo dakigu gure jakinduria idazlearen jakinduria amaitzen den toki berean hasten dela eta, nahiko genuke, noski, hark erantzunak guri ematea desirak helarazi beharrean. Baina desira horiek ezin dira guregan piztu arteak erakusten duen edertasunaren bidez baino. Hala eta guztiz ere, lege singularra, eta era berean adimenaren patuak, (legetzat har baitezakegu ezin izango dugula inoiz inork emandako egia geureganatu egiak geuk sortu behar ditugu-eta) idazlearen jakinduriaren bidez geurearen abiapuntua bideratzen dugu, eta horrela, esan daitekeen guztia esan ondoren, geure baitan hasten da ezertxo ere esan ez digutenaren sentimendua. Bestalde, beraiek erantzun ezin dituzten galderak luzatzen baldin badizkiegu ulertuko ez ditugun erantzunak emango dizkigute. Izan ere poetek gauzen adierazpenei ematen dieten garrantzia eman ez gero, guk emozioak ere ulertuko genituzke poetei zor diegun maitasunaren eraginez. Erakusten diguten irudi bakoitzean, begirada bat, leku zoragarriren baten berri ematen diguna eta mundu osotik bereizten dena eskaintzen digutelakoan nago, nahiz eta haren mui-nean sartzea ezinezkoa izan. Maeterlinck jaunari edo Noailles andreari "gida gaitzazue, arren, hirustaren eta artemisaren ondorendoa bidexkatik, Zélande-ren lorategitik, non modaz pasatako landareak loratzen diren, zuen liburuek erakutsi dizkiguten tokietan, hemengoak baino ederragoak diren haletan barna gidatu, arren". Milleten larrera joan nahiko genuke (poeten antzera erakusten baitigute bidea margolariek) bere "udaberria" ikustera, Claude Monetek berak gu gidatzea nahiko genuke Givernyra, Sena ondoko ezpondetara, non erreka bera apenas ikusten den terral artean. Hala eta guztiz ere, benetan, senitartekoen eraginagatik edo laguntzagatik, kasualitate hutsa da haiekin ibili ahal izatea, Maeterlinck, Millet edo Claude Monet hautematea halako bidean, hango loretoki edota larrean, ibai ondoko toki jakin batean eta ez bestean. Ezberdintasunak, munduko edozein txokorekin alderaturik, ederrago egiten duena hautematearen islak ematen dio, jeinu bati eragindako sentsazioaren isla da eta antzeko zerbait ikusi ahal izango genuke beraiek modu axolagabean marraztutako edozein tokitan. Harrapatu eta, era berean, zapuzten gaituzten agerpen hauek, berarengandik harantzago joan nahi izango bagenu ere, gauzen muina bera da, oihal baten gainean finkatua, ikusmira. Eta gure begiek ikusi nahi izango luketen terralaren atzeko

hori margolaritzaren azken hitza dugu. Idazlearen ahalegin handiena, artista guztiena bezala bestalde, jende arruntak ikusten duenaren itsustasunaren estalkia jaso ahal izatea da, unibertsoaren aurrean axolagabetasunak ematen digun sentrazio-eza. Horrela diona:

Begira artemisaren eta hirustaren usaina erreken bide estuak besarkatua, Oise eta Aisneko lurraldeak.

Ikusten ikas ezazu, begira, Zélanderren etxea arrosa eta dirdiratsu bihurtzearen antzekoa. Eta une horretan bertan desagertu egiten da. Hauxe da hauxe irakurketaren salneurria eta, era berean, bere ez-nahikotasuna. Diziplina bati hastapena besterik ez den horri baino garrantzi handiagoa ematea litzateke. Izpirituaren muga dagoen irakurketak izpirituaren bidean jar gaitzake baina ez du hura ordezkutzen.

Dena den, badaude, egon, zenbait kasu patologiko, izpirituaren depresioak jota, eta haiek eduki dezakete irakurketaren bidez diziplina terapeutiko bat, izpirituaren alferkeria betiko sendatzen lagun dezakeena. Neurastenikoei psikoterapeutek eman ohi dieten laguntza emango diete horiei liburuek.

Jakina denez, nerbio-sistemaren makaluneetan, gaixoa, inolako gorputz-atal kalteturik izan gabe, nahi ezean amiltzen da, bera bakarrik irteteko aukerarik ematen ez duen putzu sakonean amildu ere, eta berari esku errukigarri bezain indartsua luzatu ezean, betiko bertan geldituko litzateke. Bere burmuina, bere hankak, birrikak edota sabela ondo daude. Ez du lanerako, ibiltzeko, jateko edo poza sentitzeko berezko arazorik, nonbait. Baina, aipatutako ekintza horiek guztiak gauzatzen ez baldin baditu, hori, behar bezala ez desiratzeagatik izaten da. Borondatearen inertzia ez da, berez, beste indar biologikoen galera bezalakoa, baina, haren ondorioak berdintsuak dira kanpotik datorren laguntzarik eskuratzen ez baldin bada, sendagileak ez baldin badio bere borondatea hezten berrirakasten. Hala eta guztiz ere, badaude gaixo hauen antzekoak, alferkeriagatik edo axolagabetasunagatik, izpirituaren barne-bizitzaren egietaraino iristeko gai ez direnak. Gauza ez da, behin bideratuta, ezin direla bilatu edo beren barne-aberastasunak kudeatzeko gai ez direla izaten, baizik eta kanpoko laguntzarik gabe beren burua erabat ahaztuta, munduaren azalean ari direla bizitzen, pasibotasunean, plazer guztien jostailu, haiek piztuta eta lokartuta eta, lapur batzuen la-

guntzaz ibiltzen zen haren antzera beren izena ere ezin dutela gogoratu, aspaldi erabiltzeari utzi diotelako, inolako sentimendurik gabe eta inoizko oroimenik gabe eta kanpoko laguntza eskuratu ezean, ezin izpirituaren indarra berreskuratu, zeinarekin beren gogoetarako eta sorkuntzarako izaera berreskura dezaketen. Beraz, norberak berreskurazeko gaitasunik ez duen izpiritu alferrak, besteen laguntzaz bakarrik berreskuratu ahal izango du, berreskuratzekotan eta, goian esan bezala, hori gabe ez zaio berpiztuko sorkuntzarako gaitasunik. Izpirituaren bakardadetik ezerk ez dio irteten lagunduko berak bere sorkuntzarako gaitasuna abian jartzen ez duen bitartean. Eta elkarriketa sakonenak ere, aholku zurrunenak ere, ez diote ezetarako balioko jatorrizko sorkuntzarako gaitasun hori berreskuratzeko baliagarriak ez diren neurrian. Behar dena, bada, esku-hartze bat da, kanpotik datorrena eta, berriz ere, norberaren barruraino iristeko gai izango dena. Hau da, kanpotik izpiritua piztea baina pizte hori bakar-dadean jasoaz izatea. Hori da hori irakurketaren definizioa eta, horren arabera dugu irakurketa baliagarria. Mota horretako jendearengan lagungarri suerta daitekeen diziplina bakarra irakurketa da eta hori frogatu nahi genuen, geometrek esango luketen modura. Baina horretan ere irakurketak bideratu besterik ez du egiten, bakoitzaren ekintzak ezin ditu ordezkatzeko, itzuli egiten ditu bakoitzak dituen ahalmenak, lehen aipatutako nerbio-patologiak hitz egiterakoan esan bezala, psikoterapeutak digeritzeko sistema erabiltzeko gogoaz pizte lezake, edo hankak mugitzeko grina, edota garuna erabiltzeko gogoaz ere... bestalde, izpiritu guztiak, nola edo hala, mota horretako alferkerietan murgiltzen direnez, inoiz maila baxuenetara jaitsiz, bakoitzaren lanean lagungarri suertatu ohi dira zenbait irakurketa eta idazle batek baino gehiagok, izkiriartzen hasi aurretik gogoko dituen irakurketek ekiten diela esan ohi da maiz. Emersonek ezin zuen ezer idatzi Platonen orrialde batzuk aurretik irakurri gabe. Eta Dante ez omen da Parnasora joaten Virgiliok lagundu duen poeta bakarra.

Eta gure barrenak irekiz, beste inoren laguntzarik gabe ezagutuko ez genituen tokietara sartzeko giltza magikoa irakurketa izan denean, hark gure bizitza ere lagunduko duelakoan gaude. Arriskutsua da, ordea, izpirituaren bizitzarako iratzarri beharrean irakurketak bizitza bera ordezkatzeko duenean, zeinean egia ez baita agertzen norberaren garapenaren bidez eta bihotzaren indarrez eskuratu beharreko helburu gisa, besteen liburuetan erakutsitako ezta das-

tatzeko gozamen lasai bezain faltsu moduan baizik. Noizean behin, salbuespenak salbuespen, egia ikusiko dugun bezala, norberarengandik urruti ezkutatuta dagoen altxor eskuraezin bihurtzen da. Nolabaiteko dokumentu sekretu edo idazki argitaratu gabe edo nekez aurki daitekeen oroimen bailitzan. Zer zoriontasuna, nekatutako adimenak egia bilatu ordez beste nonbaiten aurkitu ahal izatea, demagun Herbeheretako abade-etxe batean gordetako orrialde zaharretan, eta, haletara heltzeko norbait zamatu behar bada, esfortzu hori ez dadila pentsamenduzkoa soilik izan, materiala baizik. Dudarik gabe, hala balitz, bidaia luzea izango litzateke, haizeak jotzen dituen padurak zeharkatu beharko bailituzke, ezpondetako kanaberen artean Dordrechten huntz-orriz estalitako eliza ondoan geratu, ubideetan edo haien artean, eta Mosa dardarati bezain urrezko kolorekoan pausatu, non itsasontziek ilunabarrak eragiten dituen teilatu gorrien eta zero urdinen islen artean igarotzen den; eta azkenik, bidaiaren amaierara ailegatzean, oraingoz behintzat ez genuke egia eskuratuko dugun segurtasunik izango. Horretarako indar handiak bildu beharko dira, Utrechteko gotzain txit agurgarriarekin harremanetan jarri, jansenista zaharraren aurpegi polit eta karratua duenarekin eta Amersfoorteko artxiboetako arduradun denarekin alegia. Egia eskuratzea ez da misio diplomatiko bat non bidaiari, oztopoen eta negoziazioen zoriak ez diren faltako. Baina zer axola dio? Utrechteko eliza txikiaren jarraitzaileek, haien borondate onez ez digute egia helaraziko, jende xarmangarria da, haien aurpegiak ez dira izan ohi hamazazpigarren mendeko jendearen antzekoak eta haiekin harremanetan segitzeak merezi du, postaz besterik ez bada ere. Emango diguten estimuak lagunduko gaitu eta haien gutunak gordeko ditugu harribitxiak bailiratekeen. Eta ez dugu ahaztuko gure liburuetako baten bat haiei eskaintzea egunen batean, egia aurkitzearen bidean lagundu gaituen edonori horixe eskainiko baikenioke gutxienez... Eta gure ikerketa eskasei begira, monasterioko liburutegian eginiko ikerketa edo azterketa motzei begira, egiaren bila aurrekariak besterik izango ez direnak –egia hori ez ahazteko eta galtzearen arriskua ekiditeko idatzi egingo dugu– oso esker gaiztokoak ginanteke haren bila jasandako eragozpenez kexatuko bagina: monasterioaren lasaitasuna eta giroa hain dira ederrak, non lekaimeak Roger van der Weyden-ek mintzatokian erakutsitako hegal zuriko brokatuak ikusten diren eta, gu lanean ari garen bitartean, hamazazpigarren mendeko erlojuak ubideko ur lasaietan islatzen diren udaren bukaeratik

aurrera ispiluek berrislatzen dituzten uraren bi aldeetako orri gabeko zuhaitzen artean. Horrela eskuratutako egia gor hori, hausnarketa eta laguntzekin batera hartzen dena, aldeko gutunetan oinarrituta hartzen dena, beste norbaitek zeukana eta, horretaz jabetu gabe akaso, kaierean kopiatzen dena, mota honetako egia, beraz arriskuetsuena da gainerako guztien artean. Izan ere askotan historialariak edo jakintsuak liburu batean bilatzen duena ez da egia bera izaten, haren froga edo aztarna baizik eta izpirituak sortzen duen norbana-koaren benetako egia bideratu edo iragarri besterik ez du egiten. Irakurtzen dakienarekin ez da berdin gertatzen, ordea. Irakurtzen dakienak irakurtzeagatik irakurtzen du, irakurrita gordetzeko. Berarentzat liburua ez da zeruaren lorategiaren atetik ihes egiten duen aingerua betirako berarekin bat geratuko den idolo higiezina baizik, gurtuko duena eta berarekin bat egiten duten gogoetak egin beharrean, ingurutik helarazten dion duintasun faltsua ematen diona. Irakurtzen dakienak irribarrez gogoratzen ditu izenak Villehardouingengan edo Boccaccioengan, Virgiliorekin lotuz. Jatortasunik ez duen haren izpirituak ez daki liburuetan bera indartuko lukeen muina isolatzen, forma guztia jasotzen du bere hartan, bizitzaren osagarri bihurtu gabe eta heriotzaren hastapen bihurtuz. Mota honetako gus-tua txartzat hartzen badut, liburuei buruzko begirune fetixista hori salatuz, akatsik gabeko izpiriturik ez dagoelako da eta, fisiologoek gorputzaren funtzionamendua deskribatzerakoan egiten dutenaren kontra, ezin esan funtzionamendu hori inolako bizidunengan aurkitzerik dagoenik. Errealitatean, aldiz, izpiritu perfekturik ere ez dago, gorputz erabat osasuntsurik ez dagoen bezala, izpiritu handi deritzena ere "gaixotasun literarioak" jota baitaude. Jende arrunta baino gehiago jota behinik behin. Liburuen aldeko zaletasuna adimena-rekin bat doala ematen du, adimena baino gutxiago izan arren, baina adimena-rekin batera betiere; grinak guztiz laguntzen du desiratutako objektua eta harekiko harremanak iradokitzen ditu desiragarria dena bertan ez dagonean. Idazle ezagunek gogoetarako bidea hartzen ez dutenean liburuen laguntza nahi izaten dute. Ez al da berentzat idatzia izan dena?, ez al dizkie jende arruntak ulertzen ez dituen edertasunak eskuratzen horrela? Egia esanda, goi-mailako izpirituak liburuzaleak izan arren, horrek ez du esan nahi hori akatsa ez denik. Erdipurdiko gizakiak, langileak badira ere, eta adimentsuak, aldiz, alferrak dira eta hortik ez da ondorioztatu behar lana ez dela izpiri-tuarentzat alferkeria baino diziplina hobea. Hala eta guztiz ere, gizaki

handi batengan gure akatsak aurkitu arren, hura onura ez ote den izango galdetzera behartzen gaitu eta askotan badakigu, jakin, atsegin handiz Hugok, Quinto, Curcio, Tacito eta Justinoren idazlanak buruz zekizkiela, eta edozein hitzen jatorriaren berri eman zezakeela erudizio handiz. (Beste nonbait, ito beharrean erudizioak jenioari bazka ematen diola frogatu izan dut, partitutako egur txikiek sute handia handitzen lagun dezaketen moduan). Maeterlinck-ek, ordea, berez irakurle baten kontrakoa denak eta bere izpiritua hamaika emozioei irekita zuenak, berdin arrabaskak edo belardiak eraginda, erudizioak ekar litzakeen arriskuen aurrean lasaitu egiten gaitu, Sanderus abadearen edo Jacob Catsen argitalpen zaharrenetan aurki daitezkeen marrazkiak zale huts baten antzera deskribatzen dizkigunean. Arrisku horiek, bestalde, daudenean, adimenari baino sentiberatasunari mehatxu gehiago egiten diete eta irakurketaren ahalmen baliotsua, irudimenaren idazleengan baino handiagoa izaten da gogoetagleengan. Schopenhauerrek, adibidez, bizitzan oinarritutako izpiritua irudia eskaintzen du eta edozein irakurketa bizipenaren arabera berrantolatuta gelditzen da. Schopenhauerrek ez du edozein iritzi agerrarazten hamaika aiputan oinarritu gabe baina aipuak berarentzat adibideak baino ez dira, iradokizunak bere gogoetarako, arrastoak baina ez pentsamenduaren iturburuak. Gogoan dut "Mundua borondatea eta irudikapena"-ren orrialde bat non ia hogeai aipu jarraian dauden. Ezkertasunaz eginak (laburtuko ditut, noski, aipuok):

Voltairek, bere Candide-n baikortasunaren kontra borrokatzen du; Byronek gauza bera egin zuen era tragikoan Kain-en. Herodotok, trazarrek jaioberria negarrez agurtzen zutela eta heriotzari alaitasunez diosala egiten ziotela diosku. Plutarkok honakoa dio bertso ederretan: *Lugere genitum, tanta qui intravit mala, etab.* Hau da, mexikarrek nahi dutenaren eragina etab.,. eta Swiftek sentimendu bera zuen gaztetatik (Walter Scotten biografiaren arabera behintzat) eta urteurrena gogo txarrez ospatzen omen zuen. Ezaguna zaigu, halaber, "Sokratesen Apologia" non Platonek heriotza denen hobe beharrez zetorrela zioen. Heraklitoren leloa honakoa zen: *Vitae nomen quidem est vita, opus autem mors.* Teognisen bertso ederrak ospetsuak dira: *Optima sors homini non esse, etab.* Eta Sofoklesekin bere "Edipo Kolonon" honako laburpena egiten du: *Natum non esse sortes vincit alias omnes, etab.* Euripidesez zioen: *Omnis hominum*

vita est plena dolore, eta Homerok esana zuen: Non enim quidquam alicubi est calamitosius homine omnium, quotquot super terram spirant, etab. Pliniok adierazi zigun: Nullum melius esse tempestita morte. Shakespearek Enrike IV.a honakoa esaten jartzen du: O, if this were seen -The happiest youth- Wouls shut the book and sit him down and die. Azkenik, Byronek: This something better not to be. Baltasar Graciánek bizitzaren iluna erakusten du "Criticón"-en.

Schopenhauer-ek bultzatuta, horren urrutira joan behar izan ez banu, adierazitako guztia osatzea gustatuko zitzaidakeen "Bizitzaren jakinduriaz aforismoak" gorai patuz, agian nik ezagutzen ditudan liburuaren artean emankorrena baita, eta gainera, irakurketa askotarako balio duen egile batena, liburuaren sarreran, non orrialde bakoitzak oin-ohar ezberdinak badituen, Schopenhauerrek idatzi zuen, serio demonio: "Biltzearena ez da nirea".

Dudarik gabe adiskidetasuna, gizabanakoei interesatzen zaien adiskidetasuna behinik behin, gauza hutsala da eta irakurketa adiskidetasun mota bat da. Baina gutxienez ere, benetako adiskidetasuna dugu eta hildako batekin edo inguruan ez dagoen batekin izateak ematen dio benetakotasuna. Gainera, beste adiskidetasunek dutenaz gainera dago, askea baita. Ez baita gurekiko, bizidunekiko adiskidantza, hildakoei baizik, eta beraz, harremanen atarian egindako agurrak eta diosalak, esker-emateak eta gezur hutsak ez dira beharrezkoak izaten. Horretaz gain, aldekotasanaren harremanak, miresmenak, ahoskatzen ditugun lehenengo hitzak, idatzi ohi ditugun lehenengo gutunak, haiek guztiek ehundu egiten dute ohi-turen oihala eta hurrengo adiskidetasun horiekin lotu egiten gaituzte; garai haietan jautikitako hitz potoloak ordaindu beharrezkoak suertatzen dira askotan eta garesti ordainduta ere ezin izango ditugu zorrak kitatu gabe utzi. Irakurketarekin, berriz, adiskidetasuna bere jatorrizko abiapuntura itzultzen da. Liburuarekin ez da adeitasunik eduki behar. Adiskide horiekin gau guztia igaro nahi dugulako ere egoten gara. Behin baino gehiagotan nekez alboratzen ditugu liburu horiek. Eta alboratzekotan, adiskidetasuna ez da galtzen. Gogoeta hauek ez dira beharrezkoak izaten: Zer pentsatu ote du gutaz? Ez ote dut behar bezala jokatu? Gustatu ote zaio? Ez gaude haiek ahaztuko gaituzten beldurrez. Lagunekin egoteak ekartzen dituen aragozpen guztiak desagertu egiten dira irakurketaren adiskidetasun huts eta lasaian. Konplimendurik ez: Molièrek esaten zuenaz ez gara

trufatzen nahiz eta aurkitzen dena askotan dibertigarria izan; asper-
tzen garenean ez diogu beldurrik izango aspertuaren itxura erakus-
teari eta, norbaiten ondoan aski egon garenean bere tokira itzuliko
dugu bera idazle ospetsua izan arren. Adiskidetasun hutsaren giroa
isiltasuna da hitza bera baino kirmenago. Izan ere, guk ez dugu
besteen partez hitz egiten baina gu nahi dugulako isiltzen gara.
Horregatik, isiltasunak ez du eramaten, hitzak bezala, gure akatsen
arrastorik, gure itxurakeriarik. Kirmena da, hori da, giro hori. Egilea-
ren gogoetaren eta geurearen artean ez dago eragozpenik, norbere
berekoikeriak ez du hausnarketan aurka joko. Liburuaren mintzaira
hutsa izango da (liburu izatekotan) egileak helaraziko diguna bere
izaeran garrantzirik ez duena baztertuz eta esaldi bakoitzak, ondoan,
gainekoekin batera eskuratuko dugun nortasun beraren ondorio
gisa, bizitzan dakarren harreman beharraren gainetik, haletatik librat-
tuz gogamenaren eta idazlearen nondik norakoari jarraipena
erraztuz, haren arrastoak eta islak liburuaren ispiluan ikusiz. Idazle
bakoitzak dituen ezaugarriez gozatuko dugu haiek miretsi beharrik
izan gabe, zeren eta berez eskaintzen dizkigun irudikapenez gozatu
ahal izango dugu esaldi faltsurik gabe. Gautier, mutiko jatorra eta
gustu handikoa, (batzuek artearen bikaintasunaren ordezkariak go-
renentzat jo dutela pentsatze hutsak irribarrea sortzen digu) gustatu
egiten zaigu. Baina ez dugu bere indar izpirituala azpimarratu nahi
eta "Espainiara bidaia"-n non esaldi bakoitza, bera horretaz kontu-
ratzen ez bada ere, bere izaeraren alaitasunarekin bat datorren,
(hitzak, batzuek besteen atzean jartzen dira alaitasunak egindako
marrakki baten antzera) ezin dugu artetik at berak deskribatzen duen
guztia betebeharr bezala hartu. Beti erkaketak eta hautemateak
xehatzen deitoratzeko moduko estiloan. Berak erabilitako iruditeria
lehorra izaten da hango larreak eta uztak nahastuz, "jostunak
galtzak eta txalekoak egiteko ereduak nahasten dituen moduan",
edota Paristik Angulemeraino ezer berezirik ez dagoela esaten due-
nean, ezin dugu onartu esana. Eta irribarrea sorrarazten digu goti-
koaren miresle honek, Chartreseko katedrala ikustera joan ez omen
den horrek. Baina ze umore ona duen, ze gustura dabilen! Kemenez
beterik dagoen lagun horren abenturak zeinen erraz segitzen ditu-
gun; hain da jatorra ezen ukitzen duen guztia jator bihurtzen duela.
Eta Lebarbier de Tinan komandantearen ondoan igarotako egunen
ondoren, bere itsasontzian, urrearen dirdiraz argiturik, ekaitzak
beharturik zenbait egun igaro eta, marinel atsegin honek hitz egiten

ez digulako tristatzen gara eta berari buruz zer gertatu zen jakin gabe bera baztertzeraz behartzen gaitu. Bere alaitasun harroa eta bere oroiminak kazetari baten ohitura baldarrak izan daitezke. Baina hori guztia baimendu egiten diogu, berak egin nahi duena egiten dugu, hezurretaraino blai datorrenean poztu egiten gara, logalez eta gosez badator ere bai, eta bere belaunaldiko lagunak zegokien ordua baino lehenago hilak eta haiek gogoan, izenez izen oroitzen dituen gu ere tristatzen gara. Berari buruz bere fisionomia hark erabilitako esaldien bidez azaleratzen zela esan genuen, baina horretaz ez zen bera konturatu ere egiten zeren eta hitzak hautatzekoan, ez gure gogamenak aukeratuta, gure burua azaldu nahian baik, azken nahi horrek gu irudikatu beharrean baldintzatu egiten gaitu. Fromentinek, Mussetek, beren gaitasunak eta guzti, beren irudia era eskas batez irudikatu dute, hain zuzen ere etorkizunari begira egin nahi izan dutelako; hala ere haiek dira interesgarriak baina beren porrotagatik, ikasteko balio duten neurrian. Horregatik liburu bat izaera bortitz baten ispilu izaten denean ere, izpiritu baten akatsen ispilu izan daiteke beti. Fromentinen edo Musseten liburuen gainean makurturik, lehenengoan ez dela batere motza ikusten dugu eta, bere laburrean, baduela "zerbait", bigarrean, berriz, hitz jariora hutsala da.

Adimenaren araberako liburuen aldeko joera areagotzen badoa ere, arriskuak, ikusi dugunaren arabera, berarekin batera doaz gutxitzen. Adimen jatorrak badaki irakurketa egin beharrekoaren mende jartzen. Berarentzat denbora pasa noblea besterik ez baita eta irakurketa eta jakintza izpirituaren alde direlakoan dago. Gure sentiberatasuna eta adimena ezin dira geure baitan baino garatu, barneizpirituaren sakontasunean. Baina beste adimenekiko ukimen hau, irakurketa, non izpirituaren heziketa garatzen den, garrantzitsua da. Alfabetatuek, adimen biziko pertsonak bezainbeste, libururen bat ez ezagutu arren, badute, eduki, literaturak eman dezakeena eta horrek nolabaiteko intelektuaren mendekotasuna dakar. Noblezia, zerbait izatekotan, masoneriaren gogamena omen da, antzeko ohiturak eta tradizioak eskatzen baititu. Irakurketak ematen duen plazerean idazle handi batzuek aurrekoen liburuak irakurtzera eramaten ditu. Beren garaikideen begietara erromantikoak zirenek, klasikoak, besterik ez zituzten irakurtzen. Víctor Hugok bere irakurketaz ari zelarik, Molière, Horazio, Ovidio eta Regnarden izenak aipatzen zi-

tuen. Alphonse Daudetek, idazleen artean gutxien irakurtzen zuenak agian, nahiz eta idazkera modernoa bezain bizia garatu, nonbait klasikoen erreferentziak alboratuta, irakurtzen zituenak aipatu egiten zituen: Pascal, Montaigne, Diderot eta Tazito. Esan genezake, bada, berez osotasunik ez duen ikusmira horretatik, erromantiko eta klasikoen artean egin ohi den bereizketa, klasikoa zein den (irakurlego adimentsua, uler dezagun) eta zein den erromantikoa, maisuen aldetik (baita erromantikotzat hartuak izan diren irakurleria erromantikoaen maisulanak ere), oso klasikoak direla. Hauxe bera era bertsuan esan genezake arte munduari buruz aritzerakoan ere. Vincent d'Indy-ren musika entzuna izango da baina Vincent d'Indy-k Monsigny berrirakurtzen du. Ikusleriak Maurice Denis-en eta Vuillard-en erakusketak ikusten ditu baina haiek Louvrera doaz. Hau guztia, dudarik gabe, nola egileek hala idazleek, beste mota bateko artistek, aurrekoak publikoarengana hurbiltzen dituztelako da, eta ahalegin hori beren baitan daramate, zeren, kontrako gogamenak gogoan pizten baitiete. Honek ahaleginaren indarrez plazera ere ematen die; izan ere, irakurtzen denean norbanakoaren baitatik irtenaldi bat egiten da, bidaia bat.

Baina egon badago, amaitze aldera, beste baldintza bat ere, izpiritu handiek antzinakoen lanak zergatik maitatzen dituzten ulertu ahal izateko. Hauxe da, alegia, aipatu maisulan zaharrek ez dutela, garaikideek bezala, inolako edertasun premiarik. Beste gauza bat dute, haien mintzaira, haien idazkera, bizitzaren ispilu baita. Beaunerekin batera hiri batean barna paseatzean sentitzen den zoriontasuna, hamabosgarren mendeko ospitaleen berri ematen diguna, putzua, garbitokia, egurrezko sabai margotua, arranoekin bukaturiko teilatua, mailuz eginiko berunezko galburu eta guzti (orduko gauza denak, honezkero desagertutakoak, ahaztuak, beste garai batzuetan erabiliak izan ez direnak), Racinen antzezpen batean aurki daitekeen zoriontasun ibiltari bera, Saint-Simonen libururen batean aurki daitekeen berbera. Zeren eta ahaztutako hizkuntza zaharraren molde ederrak aurkitzen ditugu hor, egun desagertuta daudenak, iraganaren aztarnak, orainaldian ez daudenak eta, beren garai pasatuak, haien gaintik igaroz, beren koloreak edertu besterik egiten ez dituztenak.

Racinen antzerkia, edo Saint-Simonen oroitzapen-liburua egun egiten ez diren gauzak dira. Artista handiek erabilitako hizkuntzak

lantzen duen leuntasunak, jatorrizko indarrak marmolean zizelkatu-tako orduko irudien antzera, ukitu egiten gaitu. Ez dago dudarik, garai zaharretako harrizko etxeak orduko egileen pentsamenduaren arabera eginda daudela baina hargin haiek, egun erabiltzen ez dituzten harriak erabili bazituzten ere, jakin izan zuten harrobitik haiek atera eta gainekokin bat egiten. Hamaseigarren mendean Frantzian erabilitako sintaxiak -eta berarekin batera ahitutako ohiturak eta gogamen galduak- Racinen bertsoen bidez atsegin handia ematen digu gaur. Sintaxiaren modu berberak, biluzturik baina begirunez begiraturik, behar bezala landuta, egun familia-mintzairan islatzen direnean ukitu egiten gaitu, beren ausardiagatik eta haien azaleko leuntasun xamurraren azpian ezkututzen duten marrazki gordinagatik. Hizkuntza-molde zahar hauoriek, iragan baten lekukoak, izaten dira Racinen liburuetan irakur daitezkeenak, ukitu gabe geratutako antzinako hiri batean bezala. Haien aurrean, arkitekturak gainditutako formen aurrean sentitzen dugun ukimena bera izaten dugu, aspaldian eraikitako eta orain arte, banaka bada ere, gelditzen diren etxe zahar haiek ematen digutena. Hirietako harresi zaharrak, gotorlekuak eta talaiak, elizetako bataio-ponteak, klaustroak, atariko kanposantzuak, eguzkiak berotzen dituen berberak, tximeledez eta lorez inguratuta, bertako iturriak eta gaueko ilargia.

Baina ez dira soilik esaldiak gure begien aurrean antigoaleko arima berpizten dutenak. Esaldien artean -eta ozen irakurriak izateko idatzitako liburu zaharrez ari naiz-, badago oraindik bortxatu gabeko hipogeo tarte haiek betetzen, aspaldiko isiltasunen bat. San Lukasen ebanjelioan aurkitzen dira askotan irakurketa etenarazten duten bi puntu, kantuen antzera zipriztintzen dutenak eta sinestunaren isiltasuna entzun ahal izan dut haiei esker, hurrengo bertsoa irakurri aurretik eginarazten zuten etena egiten zutenean, Biblian egoten diren salmo zaharrenetan gertatzen den moduan. Isilune horrek esaldiaren tarte betetzen zuen, eta hori egiteko zegoen formulatua; eta behin baino gehiagotan, ni irakurtzen ari nintzen bitartean, haizeak ekarritako arrosaren usainak, duela hamazazpi mendetik hona amaitu gabe zegoen batzarraren giroa ekartzen zidan irekita nuen leihotik.

Hainbat alditan, Danterengan edo Shakespearengan Veneziako enparantzatik, harri urdin eta arrosez osatutako San Marcoseko lehoia edota San Teodoroko krokodiloaren oina iraganetik nireganatu

direnaren sentsazioa izan dut; ekialdetik etorritako edertasun atzerri-
tarrek, itsasotik hara hiltzeko etorriek eta haien herrikoa ez den
hizkuntza ulertzen ez dutenek, irribarrea uzten dute enparantza
haietan hamabigarren mendean gertatutako egunak gure egunekin
nahastuz. Bai horixe, enparantzaren erdian, orainaldian hamabiga-
rren edo hamahirugarren mendeko denbora hori azaltzen da eta
zutitzen ere zutitzen da harri arrosaren bulkada bikoitzarekin. Haren
inguruan, orainaldian, bizitzen ari garenok dihardugu, zutabeen ar-
tean igaroz baina bat-batean geratu egiten dira eta erle beldurtuen
antzera jartzen gara, izan ere iraganeko toki lirain horiek ez baitira
gutziz oraingoak, argi uzten dute orduko garai haietara itzultzea
debekatua dagoela. Zutabe arrosa haien inguruan, haien goiko buru-
tik, egunerokoa azkar igaroz doa. Baina haien artean, zutabeek
bereizi egiten dute iraganaren enparantza bortxa-ezina gordez, orai-
naldiaren erdian azaldu nahi duen iragan ezaguna, bi urratsez behin
era arraroz azaltzen zaigun ametsaren antzera, baina berez, duela
mende askotatik han dagoena, izpirituairengana zuzenean jotzen
duen presentziaz, estreinakoa ez dena, lurperatutako garai baten
berrazalpena; baina horrela, eta beti horrela, gure artean gertu, al-
boan, hunkigarri, finko, eguzkitan."

Proustek John Ruskin miresten zuen bai bere idazteko estiloa-
gatik baita bere teslengatik. Ruskinen ustez, artea eta etika batera
doaz eta, ondorioz, literatura eta artearen bidez herriak hezi dal-
tezke. Hortik dator, alegia, "maisulana" ohiko esapidea, arteak edo-
ta literaturak irakatsi egiten dutela adierazteko esamoldea, hain zu-
zen ere eta, ikuspegi horretatik nahiz irakurketaren onuraz sakon-
tzeko, makina bat pedagogia ikerketa egin ohi dira ikuspuntu hori
jorratu nahian¹ ...

Ruskin erreformista utilitarista zen eta, bere iritzia zabaltze bi-
dean "Amienseko Biblia" kaleratu zuenean, Proustek frantsesera
itzuli baita, berak eginiko aitzinsolasa eta guzti, argitaratu zuen ere.

"Sesamo eta liliak" liburu ospetsu bihurtu zen berehala, hiz-
kuntza askotara eramana eta, Ruskinen saiakeren artean, ezagune-
na egin zen. Bertan, besteak beste, emakumezkoen irakurzaletasu-
na areagotzeko proposamenak egin zituen eta, Proustek, haren

(1) San José, M. (2008) " El camino de los signos: la pedagogía estética en Proust" Bartzelonako Unibertsitatean aurkeztutako Doktoratukuntza Tesia.

berri1897an izan arren, asko kostata, 1906an bere frantses bertsioa argitaratu zuen. Esan bezala, Ruskinen itzala handia izan zen Proustengan, italiar artearekiko atxekimenduan, gotikoari miresmenean, Frantziako katedralen "irakurketa" berrian edo amaren irudiaren menpekotasunean, edota bizitza arruntean aurki daitekeen illuran...Proustek, Ruskin bezala, biblioteka publikoen alde egin zuen... BAINA "Irakurketaz" kaleratu zuenean, Ruskinetikiko distantzia ere nabarmendu zuen. Argi eta garbi idazten baitu "Ruskinetik, bere Erregeen altxorrei buruz izeneko idazlanean, irakurketari gorazarre egin nahirik irakasten duenez, irakurketak duen garrantzia onartu aurretik, nire haurtzaroko irakurketa xarmantak alboratu egin behar-ko nituzke, baina ene ustez, ordea, irakurtzea soilik ez da ona, irakurtzearekin batera eskuratzen den "bizipena" baizik,"

Honetan, bada, Proustek irakurketa "komunikatiboa"ren partez "barne mintzoari" kasu egitea aldarrikatu egiten du, bakarriketa monologikoa dialogo literarioa baino gehiago azpimarratuz. Irakurketa literarioa, beraz, norbanakoaren ezagueraz lotzen du, mundua irakurtzeko gaitasunaz, alegia. Flauberti gorazarrea, nonbait, non irakurketaren funtsa adimena lantzea den: "heziketa sentimentala", bada¹.

Prousten ekarpenean, literaturan, eta haren irakurketan, ez omen dago, bertsolaritzan bezala, inolako elkarrizketarik barne mintzoaren jarioa baizik.

3.- Suomalainen päivä/Egun finlandiar bat

*"Aldatu al liteke bizimoduaz erabat
Zenbat aldiz hasi liteke zerotik
Galdera zailak ziren baina ez zuretzat
Zu nire laguna zara, maite zaitut"*²

Hizkuntzen heriotza aztertu zuen N. Dorianek³ hura honako baldintzen arabera esplikatzen zuten, hurrenez hurren: menpekotasun politiko/ekonomikoa; kultur dependentzia; erabilera falta eta belau-

- (1) Rodriguez,F.(2008) "Idazle ikasketak Swanen bidean" in Hegats 38. 37/49 orr.
 (2) Atxaga/Gari, in Hegats 42. 65.or.
 (3) Dorian,N (1981)*Language death*. Cambridge University Press.

naldien arteko etena. Azken hau dela eta kokatu zuen M.Aikio ikerlari saamiarrak laponieraren galera Norvegiako zenbat eremutan, "saamiaraz zekien azken apezaren heriotzarekin batera"¹. Hau da, soziolinguistikaren arazoak arazo, barne mintzoaren galtzeak, otoitza edota literatura bizipenaren galerak, hizkuntzaren arlo barnekoiairen galtzapenak, ekarri ohi dute hizkuntza jakin baten ordezkapena ukipen egoerak suertatu izan direnean.

Abagune horretan iraun du euskara, bada, sisifokeriak jota, etengabeko ahaleginetan, zirkunstantzia politiko-ekonomikoak aldatu nahian, kultur dependentziari aurre eginez, baita erabilera sustatuz ere BAINA hizkuntzaren alde barnekoia lantzeko funtsezkoa den irakurzaletasuna areagotzeko, ordea, behar bezala asmatu gabe.

4.- Hizkuntzaren kultur berreskurapena eta irakurzaletasuna

Honetaz kezkatuik antolatu nuen Bilbon "Euskal literaturaren irakurzaletasuna," izeneko mintegia² non, besteak beste, honako ondorioetara iritsi ginen:

4.1. Euskara ez da gutxiengo baten hizkuntza euskaldunon hizkuntza nazional gutxitua baizik, eta, berau normaltzeko bidean, esparru publikoetan haren erabilera bermatzeaz gain (egungo erakundeek egiten ez dutena), irakurketa literarioaren bidez gizabanakoen barne mintzairaz aritzeko aukerak bideratzen jakin beharra dago. Adibide gisa XVIII. mendean alemanak jorratutako bidea baliagarria suerta daiteke³.

4.2. Euskarak, kultur hizkuntza gisa, menpekotasun politikoa eta ekonomikoa metatzeaz gain, berau ordezkatzeko lagundu dituen beste jarrera subordinatzaileak ere pairatu behar izan ditu eta, haien aurrean, euskaraz sortutako nahiz gizarteratutako kultur baliabideak behar ditu⁴. Horretarako, berezko hizkuntzan sortutakoari berea

- (1) Aikio, M, (1990) in *Hizkuntza/Hezkuntza*. UPV/EHU. Bilbo/Eibar. 79-101 orr.
- (2) Rodriguez, F. (2011) "Euskal literatura, hurbilpen zenbait" in Bilbao, Arte eta Kultura ikastaroak. Bidebarrieta Liburutegiak hitzaldiaren irudiak jaso zituen.
- (3) Azurmendi, J (1999) " Goethe: literatura nazional unibertetsala" in Jakin 111, 1999ko martxoa-apirila, 63-99 orr..
- (4) Izagirre, K (2011) *Autopsiarako frogak*. Susa. Zarautz.

eman behar zaio eta, jakina, belaunaldi bakoitzari berea eman literatura produktuen erabilera sustatuz. Ildo horretatik, uxatu beharra dago kanpoko eredu kulturalen eraginezko "ortodoxia" eta haren araberako literatura "politikoki zuzena" edota "bitxikeri arrotz folklorikotzat" jotzen dena "itzulgaritzasunaz" nahiz kanpoko onarpenaz edotakanpoko "homologarritasun"aren irizpideezabaltzen dena¹.

4.3.- Irakurketa eta irakurzaletasuna ez dira ikusgarritasunaren arabera uler daitezkeen kultur praktikak. Ez dira jardun kolektiboak ez eta, berez, komunikatiboak ere (dilema horretan Prousten aldeago gaude Ruskinen alde baino). Ondorioz, irakurketa literarioa sustatzeko nekez erabili daitezke beste kultur esparruetan (bertsolaritzan, kasu...) arrakastaz erabilitako jardunak².

4.4.- Irakurketa eta irakurzaletasuna kontzeptu ezberdinak dira, noski,³ baina euskal literaturaren esparruan gutxienezko gaitasuna eskuratu ahal izateko honako kontresanez literaturari dagokion eran hausnartu beharra dago: -Nola sustatu irakurketak?⁴

- Bakardadean/ Taldeko lanean
- Norberaren hausnarketaz/ Komunikazioaz
- Klasikoak landuz/ Esperimentazioak landuz
- Idazkuntzaz/Logofonozentrismoaz
- Diziplinaz/Olgetaz
- Era zuzenduan/ Modu askean
- Eskolan/ Etxean
- Salakeraren bidez/ Fikzioa dela medio
- Eskola curriculum barruan/ Jakinmin pertsonalari erantzunez

4.5.- Hitz bitan, "kultur autodeterminazioa" behar dugu. Euskal

- (1) Galfarsoro, I (2004) *Kultura eta identitate erbesteratuak*.Pamiela.
- (2) Retolaza, I (2011) " Cánones y contra-cánones: vías de legitimación y deslegitimación en la poesía vasca", in *Hispanic Studies: Culture and Ideas*. Vol. 35.Casas, A / Bollig, B *Resistance and Emancipation. Cultural and Poetic Practices*. Berna. Artikulu honetan euskal literaturarako "bertsozale elkar-
tea"aren antzerako ekimena sortzea proposatzen da. Mik, goian alpatu arrazoiengatik ez dut horrekin bat egiten.
- (3) Mata, Juan(2008) .*10 ideas clave de animación a la lectura*. Grao.
- (4) Rodríguez, F (2010) *Buru ta zioak*. Utriusque Vasconiae. Donostia.

literatura sustatu ekoizpen sistematik bertatik, Euskal Herri osoan zain atzerrian politikoki behartu gabe. Idazleen lanaren gizarte eragina bideratzen laguntzen. Idazle taldeak sustatu. Euskalgintzaren eragile izanez. Euskal idazleen gizarte ezaguera bultzatzea eta haien gogoetak aintzakotzat hartzen.

4.6.- Euskal irakurketa sustatzeko plangintzaren premia badago, beste lurralde eta esparru administratiboetan plangintza mota haiek aspaldidanik martxan egon arren (Castilla-Leon eta Andaluzian 2005-etik adibidez), katalanerako plana (2008) izan daiteke guretzat adibide interesgarriena. Hona hemen alpatu planean agertzen diren ezau-garrietako batzuk:

“El Plan de Fomento de la Lectura de la Generalitat, con el fin de optimizar recursos, está estudiando seriamente la posibilidad de abrir bibliotecas escolares para darles un uso municipal fuera del horario lectivo.

En un principio, la apertura de estas bibliotecas integradas se realizaría en poblaciones inferiores a cinco mil habitantes que no cuentan con una biblioteca pública, y previo acuerdo entre los ayuntamientos y los centros escolares interesados. Los gastos derivados de la apertura de estas bibliotecas escolares corresponderían al departamento de Cultura que se encargaría de seleccionar a las personas que desempeñarían el puesto de bibliotecario durante el horario extraescolar. El Plan, destaca la importancia de “impulsar la lectura como base del aprendizaje de cualquier asignatura”.

El eje principal es el conjunto de actuaciones dirigidas al ámbito educativo e infantil que se han incorporado al Plan de Fomento de la Lectura de la Generalitat y que se enmarcan en tres grandes ejes: mejorar la comprensión lectora, fomentar el hábito de la escritura y potenciar la formación de docentes en el fomento de la lectura. El Plan de Fomento de la Lectura, impulsado por la Generalitat en abril del 2008, pretende impulsar la lectura como vía fundamental de acceso al conocimiento por parte de la ciudadanía y mejorar el hábito y la competencia lectora en cualquier soporte, promoviendo especialmente la lectura en lengua catalana.

Los doce programas que pertenecen actualmente al Plan de

Fomento de la Lectura son: *¿Qué lees? En las escuelas; Itinerarios de lectura en voz alta; Premio Sambori; Programa de formación de docentes en fomento de la lectura; Xim y Xesca.com; Picalletres; ISOSI Lectura obligatoria; Ficciones. La aventura de crear historias; Nacidos para leer; Portal Cataclis; Bibliografías selectivas y La oca*".

Irakurzaletasuna

4.7.- Dagoeneko euskal literaturaren tamaina produkzio zenbaitan egokia bezain egonkorra bada ere¹ irakurzaletasunaren arazoa ezin da merkatuaren esku utzi eta, goian aipaturiko katalanerako planean bezala ("bertako hizkuntza sustatuz bereziki") egin beharra dago balizko euskal plana eskola sistemaren esku soilik utzi gabe².

4.8.- Irakurketa funtzionala gizarte bertutetzat hartu izan ohi denez, irakurtzearen aldeko jarrerak sustatzeko hamaika ahalegin zabaldu nahi izaten dute kultur erakundeek. Eta, ildo horretan, haiek ere kexu daude, behar beste irakurtzen ez delako, nonbait...nahiz eta asko irakurtzeak ez du esan nahi behar bezala irakurtzen denik... Irakurketa ohiturak, berez, onak direla eman arren, aski hedaturik dagoen irakurketa mota batek bereziki kezkatzen nau: irakurketa funtzionala deritzona³. Hemen erakutsi nahi izan dudana moduan, Prousten eta Ruskinen arteko polemikan ere islatu zen, irakurketa funtzionalaz harago irakurzaletasun literarioa landu behar du gure kulturak normaltzekotan eta, horretarako, inguruko kulturen nahiz merkatuaren menpekotasunaz askatu. Nola ekin horri?. Aldarrikatu eta aipatu dudana "irakurketa plana"z gain, honi buruzko gizarte eztabaidari ekinez, jakina. Ez dago beste biderik. Espero dut hemen bildutako letra, argudio, erreferentzi eta gogoeta hauek ekinbide horretarako baliagarriak suerta daitezela...

Fito Rodriguez
(UPV-EHU, irakasle)

- (1) Astiz, I, "Euskal literaturaren tamaina" in berria2011ko ekainaren 16a. 24/25or. Ikus eranskina.
- (2) Brasseur, P. (2007) *101 activités autour du livre*. Casterman. Paris.
- (3) Rodriguez, F. (2010) "Irakurtzearen okermin makurra" in Jakin 181. 60/66 orr.